

Յոյն

1200 թվման
Հայաստանում 320 դրամ

ԿԱՀԱՒՈՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2 **Համայնք**
- 4 **Ստիւ Զորգի մայրը հայ է եղել**
- 5 **Խաղաղ պայմաններում բանակում սպանւած զինուորների հարցը**
- 14 **Լուսինը ինչի՞ նշան է Ազատ Մաթեան**
- 16 **Մշակոյթի օրւայ առիթով Քարմէն Ազարեան**
- 18 **Թոմաս Թրանսթրիմեր Շանթ Բաղդամեան**
- 20 **Տեսնել թատրոն, խօսել թատրոն, լսել թատրոն Լիլիթ Ամիրխանեան**
- 22 **Խոհանոց՝ Սոխարիով ձու**
- 23 **Ատամնացաւը կարելի է մանկուց կանխել**
- 24 **Մարգանք**
- 27 **Ժամանց**

Մշակութային եւ Հասարակական
Յոյս
 Երկշաբաթաթերթ
 Ե սարի, քիւ109, Հոկտեմբեր 26, 2011,
 1200 քուման
 Հայաստանում 320 դրամ

8 Կահաւորել հայրենիքի դպրոցները

Հարցազրոյց «Հայ դպրոց» հիմնադրամի վարչչութեան նախագահ Արմէն Աբրահամեանի եւ խորհրդատու Վահէ Սիարունեանի հետ

Պ ա ր ս կ ե ր է ն ք ա ժ ի ն

2	Այս համարի հայերէն էջերում	Հայաստանի երեք նախագահները զալիք ընտրութիւններում	10	Վիզնի մահւան ուլթամեակի առիթով	
4	Փոքրամասնութիւնների ներկայացուցիչների հանդիպումը ոստիկանութեան հետ	8	Սպիտակի երկրաշարժը Սովետական Հայաստանի վերջին տարիներին	12	Հարցազրոյց Վիզնի եւ Կարոյի քրոջ՝ Ժուլիետի հետ Մինու Սաբերի
6	Երեք ընկերներ՝				

<p>Յոյս Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտոնատէր՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայելեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարզական Արման Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
---	---	--	---

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅԻՉՆԵՐԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹԵՂՐԱՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Երկուշաբթի՝ Հոկտեմբերի 10-ին կրոնական փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները՝ իրաւապահ ուժերի շաբաթայ առիթով հանդիպում ունեցան Թեհրանի ոստիկանութեան հրամանատար Հոսէյն Սաջեդիմիայի հետ: Սոյն հանդիպմանը, որը կազմակերպել էր Իսլ.առաջնորդութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան փոքրամասնութիւնների վարչութեան նախաձեռնութեամբ, ներկայ էին Իսլ.խորհրդարանում կրոնական փոքրամասնութիւնների պատգամաւորները, միութիւնների ու մշակութային կենտրոնների նախագահները, ստաւորականներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Հանդիպման սկզբում Իսլ.առաջնորդութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան փոքրամասնութիւնների գծով վարչութեան վարիչ պրն.Սաիդ Թաղաւին իր ելոյթում յատկապէս շեշտեց. «Մեր սիրելի երկրի մայրաքաղաքում գտնուող հայ, ասորի, զրադաշտական եւ քաղղէական փոքրամասնութիւնների հոգեւորականների, Իսլխորհրդարանում նրանց պատգամաւորների, գիտութեան, արւեստի ու մշակոյթի գործիչների, եւ միութիւնների ու հաստատութիւնների նախագահների հետ ձեզ մօտ ենք ներկայացել՝ մեր շնոր-

հաւորանքն յայտնելու իրաւապահ ուժերի շաբաթայ կապակցութեամբ: Ինչպէս որ գիտէք, նրանց պատկանող կենտրոններում՝ եկեղեցիներում, զրադաշտական կրակատներում, միութիւններում ու մշակութային կենտրոններում, որոնք կարծում են աւելի քան 40-ն են, յատուկ սովորութիւններ են տիրում, որոնք տարբերում են հասարակութեան մեծամասնութիւնից: Հիմնական օրէնքում նախատեսուած չորս կէտերով մեր հայրենակից կրոնական փոքրամասնութիւններին ազատութիւն է տրուել՝ պահպանելու իրենց սովորութիւնները, իսկ իշխանութիւններն էլ պարտաւոր են ապահովելու նրանց անվտանգութիւնն ու խաղաղութիւնը:

Այս կարգի հանդիպումները արդիւնաւետ են յատկապէս այն առումով, որ դուք մօտից ծանօթանում էք կրոնական փոքրամասնութիւնների խնդիրների հետ: Իսկ հէնց հիմնականից ուզում ենք խոստանաք, որ յառաջիկայ Ս.Ծննդեան տօներին, անցեալ տարւայ պէս ներկայ կը լինէք մէկ-երկու եկեղեցում կատարող արարողութեանը»:

Այնուհետեւ հերթաբար ելոյթ ունեցան Իսլ. խորհրդարանում կրոնական փոքրամասնութիւններ

րի պատգամաւորները, որոնք շնորհակալութիւն յայտնելով քաղաքի անվտանգութիւնն ապահովելու ուղղութեամբ իրաւապահ ուժերի թափած ջանքերի համար, բոլորը յատկապէս շեշտեցին, որ հիմնական օրէնքի միջոցով նպաստաւոր պայմաններ են ստեղծել փոքրամասնութիւնների իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Իսկ Թեհրանի եւ հիւսիսային իրանահայութեան պատգամաւոր պրն.Գէորգ Վարդանը եւս իր խօսքերի մէջ նշեց. «Երբ պատերազմ էր, զնացինք ու կռւեցինք, վերակառուցման շրջանում կառուցեցինք, իսկ դպրոցներում, համալսարաններում ու մշակութային ոլորտում ջանացինք կարգապահ քաղաքացիներ լինել: Փոխադարձաբար հիմնական օրէնքում ի պաշտպանութիւն մեր հաւատքի ու մշակոյթի յօդուածներ են գետեղւել, որոնց մասին լիովին տեղեակ են թէ երկրի ղեկավարութիւնը եւ թէ մենք:

Հանդիպման աւարտին մեծարւեցին պատերազմի երկու հայ նահատակների ընտանիքները, իսկ կրոնական փոքրամասնութիւնների ներկայացուցիչների կողմից մի նւեր յանձնւեց Թեհրանի ոստիկանութեան հրամանատարին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕՐԻԱՅ ԱՌԹԻ ՀԱՆՂԷՍ «ԱՐԱՐԱՏ»-ՈՒՄ

Արփինէ Սինանեան

Ուրբաթ, Հոկտեմբերի 14-ի առաւօտեան ծիծաղի ու խանդավառութեան ձայներ էր լսուում «Արարատ» մարզաւանի մատուռի եւ այգեստանի շրջափակում:

Այդ օրը մանուկների դաշտահանդէսն էր Մանուկների համաշխարհային օրւայ առիթով:

Այդ գեղեցիկ ձեռնարկը, որը մանուկների տարւան վերաբերող ձեռնարկների շարանից էր, յանձն էր առել Հայ մանուկների տարւայ յանձնախումբը:

Նրանք կազմակերպել էին հաճելի ժամանց մանուկների համար: «Ակունք» կենտրոնը, եւ Քրիստոնէական դաստիարակչական կենտրոնի կիրակնօրեայ դասարանների դաստիարակները գեղեցիկ ձեռքի աշխատանքներով հիւրընկալում էին մանուկներին եւ օժանդակում էին այս ձեռնարկին:

Փոքրիկները ծնողների օգնութեամբ մասնակցում էին թռուցիկների ուրախ փառատօնին, մատուռի շուրջը տաղաւարների մօտ մի խումբ մանուկներ պատրաստում էին թռուցիկներ, ձեռքի

աշխատանքներ եւ..

Այգեստանի միւս կողմում նկարում էին միասնական նկարչութիւն, կար գրքի վաճառք եւ ազատ բեմ: Գոյնզգոյն փուչիկներով լի փոքրիկների աշնամային այդ գեղեցիկ օրը Սրբազան հօրներկայութեամբ շատ աւելի թարմացաւ, Սրբազան հայրը գեղեցիկ

խօսքերով օրհնեց մանուկներին եւ նրանց հետ անցկացրեց հաճելի ժամանց:

Թող շառաչի ջրվեժի պէս, Ձնգուն երգը մանուկների, Երջանկութիւն պարգեւեն մեզ, Լեզուներով բիւր աշխարհի:

ԻՆՉ ՊԻՏԵՆՔ ՍՏԻ ԶՈՐՉԻ ՇՆՈՂՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅ Է ԵՂԵԼ ՆՐԱ ՄԱՅՐԸ

Հոկտեմբերի 5-ին իր մահկանացուն կնքեց մեր ժամանակների ամենաուշիմ, ճանաչված եւ հնարամիտ արդիւնաբերական ղեկավարներից մէկը՝ Ստիւ Ջորջը: Նա յատկապէս հռչակ էր վայելում որպէս աշխարհահռչակ «Ափըլ» համակարգչային ընկերութեան համահիմնադիր եւ ղեկավար, եւ այդ ընկերութեան արտադրանքներից շատերի գիտարար: Նրա մտայղացումն է եղել տնային համակարգիչների առաջին սերունդը՝ Ափըլ Մաքինթաշը, երաժշտութիւն ունկնդրելու սիրած սարքաւորումը այ-փոդը եւ այ-թիւնը, առաջին թաբլեթը՝ այ-փադը եւ ամենաճկուն եւ զարգացած բջջային հեռախօս՝ այ-ֆոնը: Նա միաժամանակ մեծ ներդրում է ունեցել ժամանակակից թւային անիմացիոն կինոյի զարգացման մէջ, հիմնադրելով «Փիքսար» ընկերութիւնը, որի արտադրութիւնները, յատկապէս «Խաղալիքների պատմութիւնը» (Toy Story) ծանօթ են բոլոր երեխաներին:

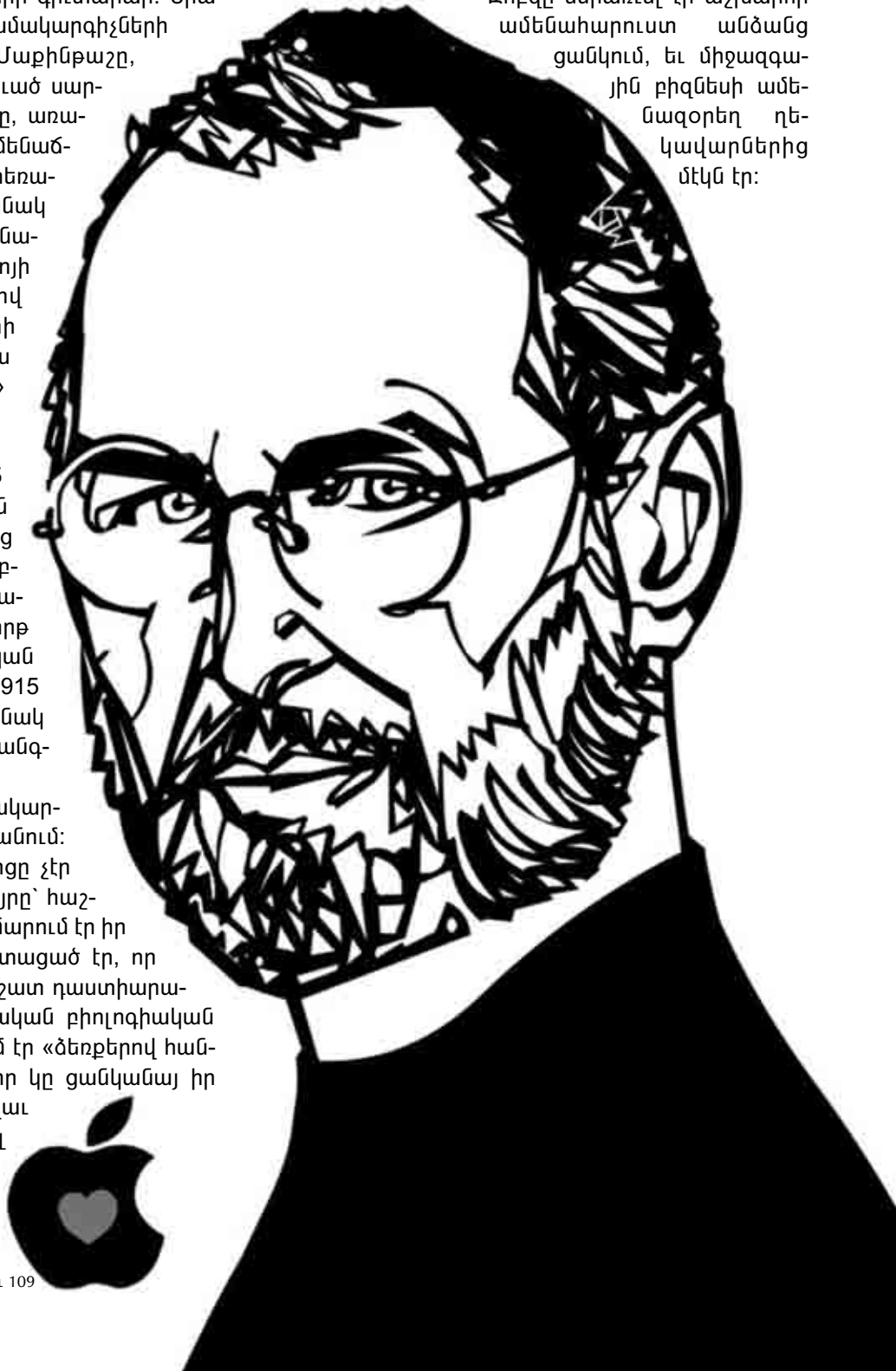
Ստիւ Ջորջը ծնւել էր 1955 թւականի Փետրւարի 24-ին Սան Ֆրանսիսկոյում եւ մանկութիւնից որդեգրւել էր Փոլ եւ Քլարա Ջորջի կողմից, որոնք չէին կարողանում երեխայ ունենալ: Նրա խորք մայրը՝ Քլարան, հայ գաղթական ընտանիքի զաւակ էր, որոնք 1915 թւականի կտորածների ժամանակ հաստատուել էին Միացեալ Նահանգներում:

Փոլը եւ Քլարան միջին դասակարգի ստորին խաւերին էին պատկանում: Ստիւի հայրը, որ նոյնիսկ դպրոցը չէր աւարտել, մեխանիկ էր, իսկ մայրը՝ հաշուապահ: Ստիւ Ջորջը նրանց համարում էր իր իսկական ծնողները: Նա հաւատացած էր, որ իր անհատականութիւնը աւելի շատ դաստիարակութեան արդիւնքն է, քան բնական բիոլոգիական կապերի: Նա իր հօրը համարում էր «ձեռքերով հանճարեղ» եւ յաճախ ասում էր, որ կը ցանկանայ իր երեխաների համար նոյնքան լաւ հայր լինել, որքան Փոլն էր եղել իր համար: Ջորջ ընտանիքը 1958-ին որդերգրեցին մի աղ-

ջիկ եւս՝ Ստիւի քրոջ Փաթիին:

Դժբախտաբար Փոլն ու Քլարան շուտ մահացան՝ մայրը՝ 1986-ի Նոյեմբերին 62 տարեկան հասակում, իսկ հայրը՝ 1993-ին, 70 տարեկանում: Նրանք չտեսան իրենց որդեգրած զաւակի փայլուն յաջողութիւնների կարեւոր շրջանը:

Ջորջը ներառւել էր աշխարհի ամենահարուստ անձանց ցանկում, եւ միջազգային բիզնեսի ամենագօրեղ ղեկավարներից մէկն էր:

ՍԱ ԻՆՉ ԵՐԵՒՈՅԹ Է

ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԽԱՂԱԳ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԶԻՆԻՐՆԵՐԻ ՄԱՀԻԱՆ ԴԵՊԵՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է

ՀԻՆՉ ՕՐՈՒՄ ԶՈՂԻՆ Է 3 ԶԻՆԻՐ. ԽԱՂԱԳ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԳՐԱՆՅՒԱԾ ԴԵՊԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԺԳՈՂՈՒԹԻՆՆ ԵՆ ՅԱՐՈՒՅՆԷԼ

Հինգշաբթի Հոկտեմբերի 13-ին հայկական բանակում զինւորի մահւան հերթական դէպքն է գրանցւել, որը 5 օրերի ընթացքում արդէն երրորդ միջադէպն է: Դէպքը տեղի է ունեցել՝ Իջեւանի զօրամասում, որտեղ, ըստ պաշտօնական տեղեկատուութեան՝ շարքային զինւոր Արամ Մելքոնեանը մահացել է իրեն ամրակցւած ինքնաձիգը մաքրելիս՝ ինքն իրեն հրազենային վիրաւորում հասցնելով որովայնի շրջանում: Այս դէպքին նախորդող օրը՝ Հոկտեմբերի 12-ին, Հայաստանի զօրամասերից մէկում մահացել էր 19-ամեայ Իւրիկ Ներսիսեանը, որը, ըստ պաշտօնական տեղեկատուութեան՝ «ինքնասպանութիւն է գործել իրեն ամրակցւած զէնքով», իսկ աւելի վաղ՝ Հոկտեմբերի 9-ին, ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի զօրամասերից մէկում, կրկին պաշտօնական տեղեկատուութեան համաձայն, ինքնասպան էր եղել 19-ամեայ Վլադիմիր Ասատրեանը: Այս սպանութիւնները եւ բանակում զինւորների նկատմամբ հալածանքների եւ բռնութեան կիրառման խնդիրը կրկին հասարակութեան դժգոհութիւնն են յարուցել: Արդէն 4 տարի շարունակ իւրաքանչիւր հինգշաբթի կառավարութեան շէնքի առջեւ հաւաքւում են բանակում խաղաղ պայմաններում մահացած զինւորների ծնողները, որոնց բողոքի ակցիային վերջին ամիսներին միացել են

նաեւ քաղաքացիական ակտիւիստներ, իրաւապաշտպաններ՝ կարծելով, որ միայն «համախմբելով հնարաւոր է պայքարել բանակում առկայ խնդիրների դէմ» եւ այլն: Հոկտեմբերի 14-ին եւս կազմակերպւել է հերթական բողոքի ակցիան ՀՀ նախագահի նստավայրի առջեւ, որի առնչութեամբ «Բանակն իրականում» քաղաքացիական նախաձեռնութիւնը հանդես է եկել յայտարարութեամբ, որում, մասնաւորապէս, ասւում է. «Վերջին 5 օրում եւս երեք զինւոր է «ինքնասպանութիւն» ՀՀ բանակում, եւ այս ցուցակն աճում է ժամ առ ժամ: Պէտք է հէնց հիմա քայլեր ձեռնարկել՝ դա կանխելու համար: Գերագոյն գլխաւոր հրամանատարը պարտաւոր է երաշխիքներ տալ, որ մեր զօրակոչւած ԲՈԼՈՐ որդիները տուն են վերադառնալու ողջ եւ առողջ»:

ԲԱՆԱԿՈՒՄ ՍՊԱՆԻԱԾ ԶԻՆԻՐՆԵՐԻ ՀԱՐԱՉԱՏՆԵՐԸ, ԱԿՏԻՒՍՆԵՐԸ ԲՈՂՈՔԻ ԵՐԹ ԵՆ ԱՆՉ-ԿԱՅՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Հինգշաբթի (Հոկտեմբերի 13) առաւօտեան ՀՀ կառավարութեան շէնքի մօտից մեկնարկեց բանակում խաղաղ պայմաններում զոհուած զինծառայողների հարազատների երթը դէպի գլխաւոր դատախազութիւն, այնտեղից էլ՝ ՀՀ նախագահի նստավայր: Երթի նախաձեռնողը «Չենք լռելու» քաղաքացիական խումբն էր, որի անդամները եւս միացել էին երթին: Մասնակիցների ձեռքին «Բանակը՝ սպանդանոց», «Մենք կոյր չենք, վե՛րջ բռնութեանը», «Ես որդի չունեմ մարդակեր բանակի համար» գրութիւններով պաստառներ էին: Չոհուած զինծառայողների նկարները ձեռքերին սեւազգեստ մայրերը պահանջում էին իրենց որդիների սպանութիւնների օրից ակտիւ բացայայտում եւ պատիժ դրանք իրականացնողների նկատմամբ:

«Ամեն օր արդարադատութեան ենք սպասում: Յերիք եղաւ, որքա՞ն կարելի է լռել, որքա՞ն կարող ենք ամէն հինգշաբթի գալ ու կանգնել կառավարութեան շէնքի առջեւ: Իրենք էլ գալիս են ու ժպտալով անցնում, կարծես մենք հաւ ենք կորցրել, կարծես ոչինչ չի եղել, այդ ցաւը պէտք է իրենք իրենց մաշկի վրայ զգան, որ հասկանան մեզ», -ասում է Նանա Մուրադեանը, որի որդին՝ Վալերի Մուրադեանը, մահացել է 2010 թւականին ԼՂՀ Յայկազովի զօրամասում:

Համաձայն պաշտօնական վարկածի՝ Վալերին ինքնասպան է եղել, սակայն ծնողները պնդում են, որ տղային խեղդել են, ապա՝ կախել:

«Կապտուկներ կային մարմնի տարբեր մասերում՝ թելերի տակ, թելերի վրայ, վզի վրայ՝ մատների հետքեր, քիթն էլ ճզմւած էր: Վզի վրայ պարանի երկու հետքեր էլ կային: Սա նշանակում է, որ երեխայիս անսպասելի, յետեւից պարանը գցել վիզը, խեղդել են ու նոր կախել», - ասում է Վալերիի մայրը:

Երթի մասնակից, «Զանգակատուն» ՀԿ անդամ Քնարիկ Գալանտերեանն ասում է. «Երեք տղայ ունեն, որ պէտք է գնան հայրենիքին ծառայեն ու ոչ թէ մատաղ լինեն, եւ ի՞նչ շքերթ են անելու ամսի 21-ին, ինչպէ՞ս կարելի է այս սզի մէջ շքերթ անել: Թող զօրակոչը դադարեցնեն ու յստակ երաշխիքներ տան մեզ՝ ծնողներին: Ուզում ենք վստահ լինել, որ մեր տղաները բանակ են գնում ծառայելու եւ ոչ թէ խոշտանգւելու»:

Նախագահական նստավայր հասած երթի մասնակիցները պահանջում էին հանդիպում նախագահի հետ, սակայն նրանց ոչ ոք չմօտեցաւ:

Հելսինկեան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենեակի ղեկավար Արթուր

Սաքունցն ասում է, որ ակցիան շարունակական է լինելու՝ մէկ ամիս:

«Գերագոյն գլխաւոր հրամանատարը՝ Սերժ Սարգսեանը, պէտք է երաշխիքներ տայ, որ բանակում մահուան դէպքեր չեն լինելու, եւ յստակ հետեւի, թէ ինչ կանխարգելիչ միջոցառումներ են իրականացւելու, իսկ եղած սպանութիւնները յստակ բացայայտւեն, իրական պատասխանատուները պատժւեն: Եթէ մէկ ամսում որեւէ փոփոխութիւն չեղաւ, ապա մենք կանցնենք մեր յաջորդ քալիւն», - ասում է Սաքունցը:

Նախագահական նստավայրից երթի մասնակիցները կրկին վերադարձան կառավարութեան շէնքի մօտ, որտեղ էլ այն աւարտւեց:

ԱՒԵԼԻ ՇԱՏ ՀԱՐՅԵՐ ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԳՐԱՆՅՈՒՄ ՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ. ԱԿՏԻՒՍՏՆԵՐԸ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՆ ԴԱՆԱԶՈՒՄ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐՈՒՄ ՆՈՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԻՆՔ-ՆԱՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՉ ՅԵՏՈՅ

Զորեքշաբթի (Հոկտեմբեր 12) հայկական բանակում զինւորի մահուան նոր դէպք է գրանցւել, որը վերջին չորս օրերի ընթացքում արդէն երկրորդ միջադէպն է: Խաղաղ պայմաններում զոհուած

զինուորների այս նոր դեպքերը կրկին ցնցեցին հասարակութանը: Մի շարք իրաւապաշտպան կազմակերպութիւններ, որոնք Սեպտեմբերին պահանջ էին ներկայացրել իրականացնել «լուրջ քայլեր» իրավիճակը շտկելու համար, չորեքշաբթի յայտարարեցին, որ մէկամսեայ ժամկետը լրացել է, իսկ ձեռնարկած քայլերը «բաւարար չեն» եւ հիմք են տալիս պահանջելու ԶԶ գլխաւոր գերագոյն հրամանատար Սերժ Սարգսեանի եւ ՊՆ նախարարի հրաժարականը:

Յոկտեմբերի 12-ին Հայաստանի զօրամասերից մէկում մահացել է 19-ամեայ Իւրիկ Ներսիսեանը, ըստ պաշտօնական տեղեկատուութան՝ «ինքնասպանութիւն է գործել իրեն ամրակցած զէնքով»:

Յոկտեմբերի 9-ին էլ ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի զօրամասերից մէկում, կրկին պաշտօնական տեղեկատուութեամբ, ինքնասպան է եղել 19-ամեայ Վլադիմիր Ասատրեանը:

Ասատրեանին «ինքնասպանութեան հասցնելու» մեղադրանքով արդէն իսկ ձերբակալել է երեք զինուոր, որոնց անուններն ու մականունները մահաւանդ առաջ նա գրել էր իր թելի վրայ, չնայած ծնողները չեն հաւատում պաշտօնական վարկածին, սակայն յոյս ունեն, որ գոնէ զինուորի թելին գրած անուններով հնարաւոր կը լինի գտնել իսկական մեղաւորներին: Միւս միջադէպի հետեւանքով ժամկէ-

տային զինծառայողը չի մահացել, բայց խոշտանգումներն ու անմարդկային վերաբերմունքը այնքան խոր հետք են թողել, որ ծնողները կասկածում են, թէ նա կը վերադառնայ բնականոն կեանքի:

19-ամեայ զինուորը (անունը ծնողների խնդրանքով չի նշուում) հոսպիտալացւել է «սուր փսիխոզ» ախտորոշմամբ, մարմնական բազմաթիւ վնասւածքներով: Զօր՝ Մկրտիչ Մկրտչեանի պատմելով՝ իր որդին անտանելի վիճակում է, «գրեթէ կիսամեռ»:

«Երեխուս վրայ մի սաղլամ տեղ չկայ, ականջը՝ գլխի չափ ուռած, ամբողջ մարմինը՝ կապտած, ձեռքերի վրայ՝ հանգցրած սիգարետի այրւածքի հետքեր, չի էլ կարում խոսա, անընդհատ ինչ-որ դեղեր են սրսկում, լրիւ դեբիլացնում են, որ չկարենայ մի բան խոսա, բացայայտի, թէ ով ա էդ գազանութիւնն արել», - ասում է Ղարաբաղեան պատերազմի վետերան Մկրտչեանը՝ յուզւելով, քանի որ հինգ երեխայ ունի եւ կրտսեր տղային էլ մի քանի ամսից պէտք է բանակ ուղարկի:

«Ես չեմ հասկանում, եթէ մեր բանակի ղեկավարները չեն կարա կառավարեն իրանց հրամանատարներին, ուրեմն թող հրաժարւեն, ուրիշ մարդիկ գան, այսր, սա գազանանոց ա, մսաղացի մէջ են դնում մեր երեխէքին», - զայրանում է Մկրտչեանը:

Այս գործով ձերբակալւածներ դեռ չկան, չնայած դէպքը տեղի է ունեցել դեռ մէկ ամիս առաջ: Սկզբում տեղափոխել են զօրամասի բուժկէտ, ապա՝ Ստեփանակերտի հոսպիտալ, յետոյ՝ Երեւանի Կանաչի զինուորական հոսպիտալ եւ միայն Սեպտեմբերի 27-ին են յայտնել հօրը, որ զինուորը հոսպիտալացւել է:

Ձինուորի նւաստացման եւ խոշտանգման այս դէպքը տեղի է ունեցել «Եղնիկներ» զօրամասում, որտեղ Օգոստոսի 26-ին սպանւել

էր զինծառայող Աղասի Աբրահամեանը, իսկ նախորդ տարի էլ տարածւած տեսանիւթը կրկին այս զօրամասից էր, որում հրամանատարը ծաղրուծանակի, բռնութեան ու նւաստացման էր ենթարկում զինուորին:

Ութ իրաւապաշտպան կազմակերպութիւնները նախօրէին տարածած յայտարարութեան մէջ, նշելով վերջին մէկ ամսւայ ընթացքում ՊՆ գործունէութիւնը, շեշտել են, որ «շօշափելի քայլ չի արւել», աւելին՝ ճնշումներ են գործադրւել զոհւածների հարազատների վրայ՝ յորդորելով չմասնակցել բողոքի ակցիաներին:

«...Ճնշումները մահացած զինծառայողների հարազատների նկատմամբ հիմք են տալիս առհասարակ կասկածի տակ դնելու կարգաւորման համար քաղաքական կամքի առկայութիւնը», - յայտարարում են իրաւապաշտպանները:

Սակայն իշխանութեան պատասխանատուները համաձայն չեն այս որակումներին, նորանշանակ ԶԶ գլխաւոր դատախազի տեղակալ, ԶԶ զինդատախազ Գեւորգ Կոստանեանն ասում է, որ «օրիէկտիւ գնահատականներ չեն»:

«Պէտք է պարզապէս համեմատել նախորդ տարիների թւերը, ակնյայտ է, որ թւերը նւազում են, պարզապէս հնչեղութիւնն է աւելացել: Իհարկէ, մենք վերջնական նպատակ ունենք խնդիրն իսպառ լուծելու, սակայն դա երկար համակարգային փոփոխութիւնների արդիւնք կարող է միայն լինել, իսկ դա մէկ օրում, մէկ ամսում չի արւում», - «ԱրմենիաՆաու» ասում է ԶԶ զինդատախազ Կոստանեանը:

Աղբիւր՝ «ԱրմենիաՆաու»

ԿԱՀԱԴՈՐԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

**ՀԱՐՋԱԶՐՈՅՑ «ՀԱՅ ԳՊՐՈՅ»-Ի
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
ԱՐՄԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ԵՒ
ԽՈՐՀՐԳԱՏՈՒ ՎԱՀԷ
ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ**

-Խնդրում եմ նախ բացատրեք, թե ընդհանրապես ի՞նչ է «Հայ դպրոց»-ը, եւ ապա խօսեք մանաւանդ Ամերիկայի մասնաճիւղի եւ ձեր պաշտօնի մասին:

-Ուրեմն «Հայ դպրոց» Հիմնադրամը, անգլերէնով՝ «Armenia school foundation»-ը հիմնադրուել է 2003 թւին, որպէս օրինական ու ոչ շահադիտական մի կազմակերպութիւն:

Նախքան այն արդէն Հայաստանում ստեղծուել էր «Հայ դպրոց»-ը, իսկ որպէս քոյր կազմակերպութիւն Ամերիկայում հիմնադրուեց 2003 թւին: Բարեբախտաբար ես ներկայ էի, երբ նրա առաջին վարչութիւնը ստեղծուեց: Ես նրան միացայ 2007 թ., իսկ Պրն. Վահէն

«Ինչու՞ պիտի մեր մատաղ սերնդի մեծ մասը կոտրուած աթոռներին նստի եւ ու ջախջախուած սեղանների վրայ սերտի դասերը, որի հետեւանքով երեխաների հոգեկանն ու ազգային հպարտութեան զգացումը տուժի»: Այսպիսի մտահոգութիւնից ելնելով էր, որ 2000-ականների սկզբնական տարիներին իրանահայ ազգային գործիչ Լեւոն Ահարոնեանը հիմնեց «Հայ դպրոց» հիմնադրամը Հայաստանում: 2003 թւականին պաշտօնապէս գրանցուեց եւ իր աշխատանքն սկսեց Միացեալ Նահանգների «Հայ դպրոց»-ը, որը մինչ օրս կահաւորել է Հայաստանի մօտ 200 դպրոցներ: ԱՄՆ-ի «Հայ դպրոց»-ի վարչութեան նախագահ Արմէն Աբրահամեանը եւ խորհրդատու Վահէ Ահարոնեանը գտնուում էին Թեհրանում: Առիթը պատեհ համարելով հարցազրոյցի հրաւիրեցի՞նք նրանց: Ընթերցողին ենք ներկայացնում մեր զրոյցի արդիւնքը:

սկզբից էլ եղել է: Մենք 2007 թւականից աւելի կազմակերպուած, աւելի աշխուժացած աշխատանք

ենք տարել մինչեւ օրս: 2008-ին մենք նշեցինք «Հայ դպրոց»-ի 5-ամեակը, որը լաւ

ԳՊՐՈՅՆԵՐԸ

ԱՐՄԵՆ ԱՔՐԱՅԱՍԵԱՆ

ՎԱՅԷ ԱՅՍՐՈՆԵԱՆ

«ՀԱՅ ԳՊՐՈՅ» հիմնադրամի միջոցով կահավորված դպրոցների թիվը շուտով 200-ի կը հասնի...

արդիւնք ունեցաւ. այդ տօնակատարութեանը 200 հազար դոլար նւիրատուութիւն հաւաքեցինք, որը բաւական մեզ օգնեց գալիք աշխատանքների մէջ: Այսպիսով հիմնա արդէն մեր կազմակերպութեան 8-րդ տարին է, եւ շուտով մեր 10-ամեակն ենք տօնելու, վստահ ենք, որ դա աւելի շատ ճոխ կը լինի:

-Ամերիկայի այլ մասերում էլ աշխատողներն էք, թե՞ միայն Գլենդէյլում:

-Մենք հիմնա Գլենդէյլում մի գրասենեակ ունենք, մի փոքր ժողովասենեակ՝ կահավորված ամէն յարմարանքով: Ժողովներն առնազն ամիսը մէկ անգամ տեղի են

ունենում այս գրասենեակում: Ունենք մի 9-հոգանոց վարչութիւն, որը զբաղւած է ընդհանրապէս շահադրական աշխատանքներով, այսինքն՝ մեր հիմնական նպատակը դրամ հայթայթելն է, որն ուղարկւում է Հայաստան, վերածուում է գոյքի եւ յանձնւում դպրոցին: Մեր վարչութեան հիմնական

նպատակներից է յարաբերութիւն ստեղծել ուրիշ կազմակերպութիւնների հետ, որպէսզի իրար հետ համագործակցենք, օրինակ մենք ունենք Գլենդէյլ-Ղափան քոյր կազմակերպութիւնը՝ Glendel sister city association-ը, որ մինչեւ օրս երկու առիթով իրար հետ համագործակցել ենք եւ Ղափանի շրջանում 2-3 դպրոց կահավորել

-Դա նշանակում է կնունքի փոխարէ՞ն:

-Ո՛չ, այսինքն՝ կնունքի նւերների կամ ծաղկեպսակի փոխարէն, դրանց դրամը հաւաքւում է եւ տրւում է մեզ, որը կահոյքի ձեւով յանձնում ենք որեւէ դպրոցի, որտեղ օրինակ այդ հանգուցեալի կամ նւիրատուի անունը յիշատակւում է:

«Յայ դպրոց»-ի հիմնական գործն է՝ դպրոցները կահաւորել, այսինքն՝ աթոռ-սեղան, գրատախտակ, ուսուցչական աթոռ եւ սեղան տրամադրել եւ ոչ թէ շինարարական գործեր կատարել:

ենք միացեալ ուժերով: Ունեցել ենք ուրիշ կազմակերպութիւնների հետ յարաբերութիւններ, բայց ընդհանրապէս նւիրատութիւնները կամ գալիս են որպէս նւիրատութիւն, կամ էլ ունենք փոխան-ծաղկեպսակների, փոխաններների, կամ փոխանկնունքի եւ այլն նւիրատութիւններ: Վերջին անգամ մեզ տրուեց փոխանկնունքից մի մեծ գումար:

Յայաստանում կայ, ասենք, շուրջ 1300 դպրոց, իսկ 400 հազար աշակերտներ. տարիներ առաջ, երբ «Յայ դպրոց»-ն սկսել էր ուսումնասիրութիւն կատարել, մեր կամաւորները որոշեցին, որ շուրջ 900 դպրոց իսկապէս կահոյքի կարիք ունի: Ընդհանրապէս աւելի մեծ քաղաքների դպրոցներին աւելի շատ են ուշադրութիւն դարձնում, սակայն ցաւօք սրտի, սահմանամերձ փոքր քաղաքների ու գիւղերի դպրոցներին աւելի քիչ են նկատում: Մեր հիմնական ուշադրութիւնը դրանց վրայ է, այսինքն՝ դրանով հանդերձ, որ մեր

գործը դժարանում է, բայց մեր նպատակն այն է, որ այդ սահմանամերձ փոքր քաղաքների ու գիւղերի դպրոցներին օգնենք: Դրանց աշակերտութեան թիւը բնականաբար աւելի փոքր է, ասենք 50-100 կամ 150 հոգի՝ 10-12 դասարանների մէջ:

-Ինչպե՞ս էք ձեր գործը կատարում, ասենք, դրա՞նք տալիս թե՞ գործնականում էլ ղեկավարում էք:

-Դրանք հաւաքում ենք: Մենք նախապէս դպրոցների ցանկն ունենք, թէ ո՞ր դպրոցները կահոյքի

մածայն որի հաստատում է, որ մենք նրանց յանձնել ենք այսքան աթոռ-սեղան: Մի շարք պայմաններ էլ կան, օրինակ այն, որ չի կարելի փոխել կամ վաճառել դրանց: Այդ պայմանագիրը ստորագրւում է, կնքւում եւ մէկ օրինակն էլ ուղարկում է նւիրատու անձի համար: Մենք ապրանքները թէ յանձնելուց առաջ եւ թէ յետո՞ն նկարում եւ այդ նկարները յանձնում ենք նաեւ նւիրատուին, որպէսզի նա էլ իմանայ թէ ո՞ր դպրոցն է եղել, իսկ ցուցակի մէջ նշանակում ենք նւիրատուի անունը: Դպրոցում էլ մի ցուցատախ-

վարութիւնը մեզ այդ իրաւունքը տւել է, որ յիշեալ ապրանքները ներկրենք առանց մաքս մուծելու եւ միայն օգտագործել աթոռ-սեղան պատրաստելու, եւ ոչ այլ նպատակով:

-Ուերմն այս ողջ աշխատանքը պիտի կազմակերպւի մի գրասենեակի կամ անձնաւորութեան միջոցով:

-Մեր գործավարը Հայաստանում բոլոր գործերին դպրոցի վերաբերեալ հետեւում է: 2003 թւականից մինչեւ հիմա, մեր աշխատանքը համարեա թէ մօտ ապագայում

պահանջ ունեն, այդ ցանկը, որ մեր գործավարն է պատրաստում եւ մեր կայքէջում էլ կայ, ցոյց է տալիս, որ մօտ 10-15 դպրոցներ օգնութեան կարիք ունեն, թէ ինչքա՞ն է նրանց աշակերտութիւնը, քանի՞ դասարան ունեն, եւ քանի՞ աթոռ-սեղանի կարիք ունեն: Դրանք, որ հաւաքւում է, մենք ուղարկում ենք Հայաստան, որտեղ պայմանագիր ունենք մի արտադրողի հետ, որը աթոռ-սեղան է պատրաստում՝ յատուկ ստանդարտներով, յետոյ դա յանձնւում է դպրոցի տնօրինութեանը, որն էլ ստորագրում է փաստաթուղթ, հա-

տակ է փակցւում, որի վրայ նշւում է «Հայ դպրոց»-ի եւ նւիրատուի անունը:

Այս նպատակով ունենք մի շարք դժուարութիւններ, օրինակ որոշ հում նիւթեր դրսից պիտի ներկրւի Հայաստան. օրինակ երկաթը պիտի ուղարկենք Պարսկաստանից, կամ MDF փայտը՝ Չինաստանից. իհարկէ MDF փայտը ներկւած ենք գնում՝ երեք գոյնով՝ դեղին, կապոյտ եւ կանաչ, որը տարբեր տարիքի աշակերտների աթոռ-սեղանի համար է: Այս ապրանքները ստանալուց յետոյ պահեստներում պահւում են. իհարկէ կառա-

մինչեւ 200-դպրոցի կը հասնի, եւ պէտք է ասել, որ դա շատ հեշտ ու փոքր գործ չի եղել: Կարող եմ ամենայն հպարտութեամբ ասել, որ մենք օգնել ենք շուրջ 18-19-հազար աշակերտութեան մի քանի անգամ աշխատել ենք ուրիշ կազմակերպութիւնների հետ եւ միացեալ ջանքերով, օրինակի համար՝ եթէ կազմակերպութիւնը չէնքը նորոգի, մենք էլ կահոյքները հայթայթենք, բայց դեռ չենք յաջողեցրել, բայց ուրիշ կազմակերպութիւններ մեծածաւալ մեծ դպրոցների վերանորոգման վրայ աշխատում են, որը ուրախալի է:

Իհարկէ նրանք միայն դպրոցները նորոգում են, բայց նրանց շեշտը մեծ դպրոցների վրայ է, օրինակի համար 500-600 հոգանոց դպրոցների: Մեր խնդիրը մի քիչ տարբեր է եւ մի տեսակ սիմբոլիկ բնոյթ ունի: Փոքր գիւղերի մէջ դպրոցը համայնքի սիրտն է, եւ երբ դրսից գալիս եւ մի քիչ ուշադրութիւն ես դարձնում, դա կարծես յիշեցնում է նրանց, որ դեռ չեն մոռացել, համարեա նրանց նոր կեանք ես տալիս:

-Այո՛, դա մեծ ազդեցութիւն ունի. փակագծերի մէջ ասեմ, որ երբ փոքր էինք Գիւլբենգեանի ֆոնդի կողմից Պարսկաստանում դպրոցների համար աթոռ-սեղան բերեցին եւ միանգամից հին ու ջարդուած աթոռ-սեղանները նորոգւեցին, դա բոլորին ուրախութիւն բերեց:

-Այո, մի բան էլ կայ, դպրոցն այդ համայնքի, գիւղի սիրտն է, երբ մի քիչ կարեւորութիւն է տրուում նորոգմանը, կարծես թէ մի էներգիա է սրսկւում:

-Այս աշխատանքների վերաբե-

րեալ արդեօք հետաքրքրութիւնը մեծացե՞լ է թէ՞ ընդհակառակը՝ պակասել է:

-Նախկինում այդ աթոռ-սեղանը կառավարութեան կողմից էր տրուում դպրոցներին, Երեւանի դպրոցները աւելի մեծ ուշադրութեան էին արժանանում, որովհետեւ աւելի շատ մարդ կար, ընդհակառակը՝ փոքր քաղաքների ու գիւղերի դպրոցներին յատուկ ուշադրութիւն չէր դարձւում, եւ դա կապուած էր նրանց տնօրէններին թէ ինչքան ճարպիկ լինէին, գնային պահանջէին եւ ապրանքը ստանային: «Յայ դպրոց» հիմնադրամը դրսի մարդկանց ասում է թէ՛ եթէ ուզում ես Յայաստանին օգնել, կարիք չկայ 10.000 դոլար նւիրել, եւ կարելի է միայն օրինակ 10-20 դոլարով մի աթոռ-սեղան գնել երկու հայ աշակերտների նստելու համար: Գաղափարն այստեղից է ծագել, սակայն այդ ձեւն էլ իր դժւարութիւնն ունէր, չէր լինի մէկ աթոռ-սեղան նոր լինէր եւ միւսները՝ հին, ուրեմն որոշեցինք մի դասարան անել, բայց դա էլ չեղաւ. յետոյ դրան հաւաքեցինք.

առաջ շեշտը մէկ սէթ աթոռ-սեղանի վրայ էր, բայց տեսանք թէ միայն դրանով ոչ մի տեղի չենք հասնի, որովհետեւ չէր լինի թէ 5 հատ աթոռ-սեղան գնել ու ասել թէ գործն աւարտեց, մօտեցումը փոխեց: Յիմա դպրոցի վրայ ենք կենտրոնանում ոչ թէ միայն մէկ աթոռ-սեղանի: Այսինքն դրանը հաւաքում ենք մինչեւ մի դպրոցի կահաւորմանը բաւարարի:

-Ինչպէ՞ս են ընդառաջում Ամերիկայում: Ովքե՞ր են աւելի շատ ընդառաջում:

-Ամերիկայում, հիմա կարող եմ ասել, որ մենք պարսկահայութեան մէջ աւելի ճանաչում ունենք, որովհետեւ ինքներս մեր շրջանի մէջ ենք եղել: Վերջին 2-3 տարւայ մէջ բաւական ուժեղացել ենք, կայքէջը, որ ունենք բաւական օգնում է մեզ, որ դրսից էլ ճանաչեն մեզ ու տեսնեն թէ ինչ է կատարւում, ինֆորմէյշնը, որ նախկինում հեշտ չէր, հիմա հանգիստ տրուում է, թէ քանի դպրոցի ինչքան եւ ովքեր են օգնել: Ներկայ վարչութեան մէջ կարողացել ենք

մի շարք ոչ պարսկահայերի աշխատանքի հրավերել: Բայց մի բան պետք է չմոռանալ, որ Ամերիկայում հայկական մեծ կազմակերպություններ շատ կան, որ գանազան նպատակներով ծառայում են թե՛ համայնքին եւ թե՛ Հայաստանին, ուզենանք թե ոչ մի քիչ մրցակցութեան մէջ ենք ուրիշ կազմակերպությունների հետ, բայց, քանի որ մերը կրթական ոլորտի մէջ է եւ արդիւնքը շոշափելի է մարդկանց համար, այսինքն՝ մարդ կարող է տեսնել թէ ինչքան դրամը քանի աթոռ կամ սեղան է դարձել. դա մի առաւելութիւն է մեզ համար:

Մենք ցանկանում ենք, որ մեր շրջանակը մեծանայ, կը սիրենք Գլենդէյլից դուրս ուրիշ համայնքների մէջ էլ ներկայ լինենք, բայց կամաց-կամաց. սա կամաւոր աշխատանք է: Աշխատում ենք ծախսերի մէջ խնայել, պակսեցնել. այդ աշխատանքների շատ փոքր ու քիչ տոկոսն է գնում մեր կազմակերպչական ծախսերը փակելու համար:

Բոլորս այս կազմակերպութեան մէջ աշխատում ենք կամաւոր եւ առանց ռոճիկի. «Հայ դպրոց»-ը միայն մէկ անձնակազմին ունի, որ ռոճիկով է աշխատում եւ դա էլ Հայաստանի մեր գործավարն է: Ուզում ենք աւելացնել, որ եթէ մենք 18-19 հազար աթոռ-սեղան ենք պատրաստել, այդ բոլորը մարդկանց նւիրատութեանից է, մենք միայն կապ ենք եղել դպրոցների եւ մարդկանց միջեւ: Մի շարք մարդիկ կարծելով թէ մենք աթոռ-սեղանի գործարան ունենք, սխալմամբ զանգահարել եւ աթոռի պատուէր են տւել: Սակայն իրականում մենք այդ գործի մէջ չենք եւ միայն դպրոցների աթոռ-սեղանի գործի մէջ ենք. սրա մէջ մեծ

տարբերութիւն կայ, բայց երբեմն մարդիկ չփոթում են:

-Շատ լաւ միտք է այդպէս օգնելը, թե՛ տեղ է հասնում օգնութիւնը եւ թե՛ շոշափելի է:

-Սկզբում մի քիչ գործը երկար էր տւում, բայց հիմա երբ դրամը վճարում են «Հայ դպրոց»-ին, մինչեւ 3-ամիս պատուէրը պատրաստ է եւ արդիւնքն ստացւած եւ արդէն երեխաները նստած են նոր նստարաններին:

-Կարո՞ղ էք ասել թէ իւրաքանչիւր աթոռ-սեղանի գինը ինչքան է:

-Մէկ սեթ աթոռ-սեղանը, որը բաղկացած է մէկ սեղանից եւ 2 նստարանից 95 դոլար է վերջանում, որը շատ որակով ու յարմար գին է: Եթէ ասենք մէկ դպրոց ունի 100 աշակերտ, ու կարիք ունի 50 նստարանի, ուրեմն գումարն կլրացրած 5000 դոլար է լինում:

-Արդեօք Հայաստանի Հանրապետութեան կողմից որեւէ դժարութիւն կան ասենք խնդիր առաջացնել է թէ ո՞չ:

-Բարեբախտաբար ոչ մի դժարութիւն մինչեւ օրս չի պատահել. մենք ամէն տարի կառավարութեանը զեկոյց ենք ներկայացրել եւ նրանցից քաջալերութիւն ու գնահատական ստացել: Իմիջիայլոց մենք հնարաւորութիւն ունենք օգտւել մաքսազերծումից. միայն կառավարութեան պայմաններից նա է եղել, որ մենք աւելի շուտ կահաւորենք փոքր դպրոցները փոքր գիւղերում կամ համայնքներում, որոնց ամէն մարդու ձեռքը չի հասնի օգնելու: Կառավարութիւնն ինքը մեծ համայնքի ու մեծ դպրոցների կարիքներն հայթայթում է:

-Վերջում խնդրեմ ասեք ձեր ապագայ ծրագրերի մասին:

-Ասեմ, որ մենք շուտով պետք է լրացնենք մեր 10-ամեակն եւ արդէն 1-2 տարի է թէ խօսում ու մտածում ենք թէ գալիք տարիների համար ինչ պիտի անել. այս տարիների ընթացքում շուրջ 200 դպրոցից աւել կահաւորել ենք եւ համարեա թէ տարիների փորձառութիւն ենք ձեռք բերել եւ գիտենք թէ որոնք են այս ոլորտի պահանջներն ու խնդիրները:

Օրինակ մանկապարտէզների եւ մանկամտօրների կապակցութեամբ, որ Հայաստանում զարկ է տրւում թէ վերջերս երեխաներն անպայման մանկապարտէզ գնան, մենք աշխատում ենք ջանք դնել այդ մասին, իհարկէ դեռ ոչ մի բան չենք կատարել, բայց զգում ենք, որ այդտեղ էլ անելիք ունենք:

Դպրոցների խաղավայրի, մարզասահների եւ ֆիզիկայի ու քիմիայի լաբորատորիաների պիտոյքների վերաբերեալ կարծում ենք, թէ կարող ենք օգնել: Նաեւ մտածում ենք հաշտեփակումի համար համակարգիչ ուղարկել Ամերիկայից Հայաստան, որ յոյս ունենք, որ շուտով այս աշխատանքները կը կատարենք եւ այս ասպարէզում մեծ քայլեր կը վերցնենք: Կան մարդիկ, որ հետաքրքրւած են օրինակ մանկապարտէզի, կամ լաբորատորիայի հարցերով, որը կարող են օգնել այս կապակցութեամբ..

-Վերջում շնորհակալութիւն յայտնելով, յաջողութիւն ենք մաղթում Ձեզ, Ձեր ազգանւեր այս աշխատանքում: Վստահ ենք, որ մեր ընթերցողներին այս տեղեկութիւնները շատ կը հետաքրքրեն եւ կը գտնւեն շատերը, որ պատրաստ կը լինեն Ձեզ աջակցելու:

 ԱՅՅԵԼԷՔ «ՀԱՅ ԳԴՐՈՅ»-Ի ԿԱՅԸԸ՝
www.armeniaschoolfoundation.org

ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉԻ՞ ՆՇԱՆ Է

Ազատ Սաթեան

Տասնամեակներ շարունակ ազգային ունեցածքը պահել է «չար աչքից» հեռու, իսկ դրանց հետ կապված գործարքների մանրամասները համարել են «պետական» գաղտնիք: Գործադիր թեմական եւ կրօնական խորհուրդների, ինչպէս նաեւ հաշվեքննիչ մարմինների տարեկան միութարոյական զեկոյցները մնում էին փակ դռների յետեւում եւ նոյնիսկ պատգամաւորներին չէր թուլատրուում դրանք դուրս հանել ժողովներից, իսկ, թէ ինչքանով էին այդ զեկոյցները արտացոլում իրական պատկերը, այլ հարց է:

Յեղափոխութիւնից յետոյ շուրջ 20 տարի ընտրութիւններ տեղի չունեցան, եւ ազգային գործերը շարունակոււմ էին վարել նախկին կազմերը:

2000 թին, վերջապէս ընտրութիւնների իրաւունք տրւեց եւ Ջուղայում ներկայացած երկու ցանկերից համամասնական կարգով ընտրւեց 47-րդ պատգամաւորական ժողովը: Տողերիս գրողը եւս երկրորդ փոքրամասնութեան ցանկից ընտրւեցի պատգամաւորական ժողովի անդամ: Այստեղ ուզում եմ վկայել, որ այդ եւ դրան յաջորդող պատգամաւորական ժողովները շատ էին տարբերոււմ նախորդ շրջաններից: Հէնց համամասնական ձեւը նորութիւն էր եւ համարոււմ էր յետյեղափոխական շրջանի նւաճում: Նիստերը անցնում էին բուռն քննարկումներով, որոնց ընթացքում ցանկ մէկի մեծամասնութեան երիտասարդ դաշնակցական անդամները ցուցաբերոււմ էին քննադատական մօտեցում խղիւրներին եւ նրան-

ցից ոմանք նոյնիսկ տարակուսանք էին յայտնոււմ երկրորդ ցանկի պատգամաւորների մեղմ կեցւածքի մասին: Նրանցից մէկը նոյնիսկ հասաւ այն բանին, որ ազգային մարմինների գործելակերպը ընդհանրապէս հռչակեց դաւաճանութիւն եւ կոչ արեց յեղափոխական քայլերի: Թէեւ պարզ չէր, թէ կոնկրետ ինչի մասին է խօսքը, բայց այս բոլորը նորութիւն էր ինձ համար, որ տարբեր ժամանակներում եղել էի ժողովներում: Նկատելի էր կուսակցութեան ներսում սերմնափոխութեան միտում: Նկատելի էր նաեւ հանդուրժողականութեան տրամադրութիւն, ինչը իսպառ վերացել էր յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ Ջուղայում բարձրացած ժողովրդական բողոքի բուռն շրջանից յետոյ: Կար նաեւ այն, որ Հայաստանի անկախացումից շուրջ տաս տարի յետոյ դաշնակցականները հրաւիրել էին միասնականութեան սեմի-

նար: Մի խօսքով, ինչ-որ բան փոխել էր եւ իրավիճակը յոյս էր ներշնչում, որ ամէն ինչ գնալու է դէպի լաւը, բայց, թարսի պէս, մի քանի մեծագոյն սխալներ կատարուեցին հէնց այս շրջանում, որոնցից կարելի է նշել Թոհիդ պողոտայի եւ մի քանի այլ հողամասերի միատեղ վաճառքը, Հայաստանում կատարած ներդրումները, Սաէր Սէյրը, Ակումբի նորոգութիւնը, գերեզմանատան կից հողամասի մասնատման ձախողած ծրագիրը, Ղարաբաղի վերաբնակեցման ծրագիրը, ութ յարկանի շէնքի կառուցումը, նոր կրթական եւ մարզական համալիրների կառուցման առնւազն վիճելի նախագծերի իրագործումը, բնակարանաշինութեան ասպարէզում թոյլ տրւած վրիպումները, բազմաթիւ ընդունւած, բայց չիրականացւած որոշումները եւ այլն:

Շուրջ վեց տարւայ իմ ներկայութեամբ սոյն ժողովներին ես եկայ այն եզրակացութեան, որ ախտաճանաչման տեսակետից ՊԺ-ը գրեթէ ոչ մի պակաս չունի, աջ թէ ձախ, ցանկ մէկ, թէ ցանկ երկու, բոլորն անխտիր դժգոհում էին իրավիճակից եւ այն գտնում ճգնաժամային, իսկ երբ բանաձեւային յանձնախումբը, որի անդամն էի նաեւ ես, փորձեց այդ բոլոր դժգոհութիւնները բանաձեւել եւ մանաւանդ իր ներկայացրած բանաձեւում օգտագործեց «ճգնաժամ» բառը, ժողովը ընտրեց մի ամբողջ յանձնախումբ, որպէսզի քննարկի իրավիճակը եւ լուծումներ գտնի, բայց որն իր պարտականութիւնը կատարեց սոյն «չարաբաստիկ» բանաձեւը «բարեփոխելով», որովհետեւ, ըստ ոմանց, վիճակն այնքան էլ վատ չէր, եւ չէր կարելի նման բացասական փաստաթուղթը ներկայացնել Վեհափառին կամ որեւէ մէկին: Իսկ թեմական խորհրդի նախագահը յայտարարեց. «ճգնաժամ չկայ, ութ յարկանի շէնքը, որ ծախսեմք, դեռ 20

տարի կապրենք»: Եւ այսպէս արդէն մի քանի տասնամեակ է, որ թեմը գոյատեւում է անցեալի հաշիւին: Վաճառւած են հսկայական հողամասեր, եւ ընթացքը շարունակում է: Հայաստանում կալւածները յայտնել են արագօրէն զարգացող քաղաքի կենտրոնում, իսկ դրանք շահութաբեր դարձնելու ծրագրերը կամ մնում են արխիւներում կամ իրագործւում են մեծ վնասներով: Համայնքը նոսրանում է քանակով եւ որակով: Նոր դպրոցական եւ մարզական «համալիրների» կառուցումը նման է այն գիւղացուն, որն իր եզները վաճառում է մի քանի գիշեր հինգ աստղանի հիւրանոցում գիշերելու համար:

Հետաքրքիրն այն էր եւ է, որ բոլորն անխտիր, սկսած տասնեակ տարիներ ամենապատասխանատու պաշտօններ զբաղեցրած մարդկանցից մինչեւ համայնքի շարքային անդամը կողմնակի գրոյցներում մեղքը բարդում են ինչ-որ երրորդ անյայտ էութեան կամ գոյութեան վզին, այսպէս են անում, - բայց ոչ ոք պատրաստ չէ յանձն առնել պատասխանատութեան իր բաժինը:

«Յոյս» երկշաբաթթերթի համար 104-ում լոյս տեսած Հրաչ Միրզախանեանի ծաւալուն յօդուածը մօտաւոր պատկերացում կարող է տալ վերոնշեալ գործարքներից մի քանսի մասին: Ասում ենք մօտաւոր, որովհետեւ ուսումնասիրութիւնը, որն, ի դէպ, իր տեսակի մէջ կարելի է համարել աննախընթաց, հիմնւած է Սպահանի Հայոց Առաջնորդարանի զեկուցագրերի ժլատ տեղեկութիւնների եւ մի շարք ակնյայտ փաստերի վրայ, իսկ իրական պատկերը, որը շատ աւելի անմխիթարական է, կարիք ունի աւելի լայն տեղեկութիւնների ու լուրջ հաշիւներով: Սակայն նման հաշիւներում եւ հաշիւտութեան համար գոյութիւն չունի ոչ

մի մեխանիզմ, հետեւաբար որեւէ հարցադրում, արդարացի, թէ անարդար հանդիպում է պատասխանատուների, լռութեան պատին:

Ասում են լռութիւնը համաձայնութեան նշան է: Այդ դէպքում այս լռութիւնը նշանակում է հետեւեալը. «Այո, այդպէս է, յետոյ ի՞նչ»: Յետոյ ոչինչ: Հողամասերը վաճառւած են, ութ յարկանի շէնքը կառուցւած ու վաճառւած է, ակումբը նորոգւած ու դուռը փակւած է եւ այսպէս շարունակ:

Մի շէնքի նորոգութեան համար ՊԺ-ը քւէարկել էր ԹԽ-ի կողմից առաջարկւած մէկ միլիոն թուման բիւջէ: Թեմականը տարեկան զեկոյցում ներկայացրեց 15 միլիոն թուման ծախս: Ժողովականի հարցին ԹԽ նախագահը պատասխանեց. «Պէտք է եղել, ծախսել ենք, չէք ուզում, կը քանդենք»: Եւ ժողովը հանգիստ կուլ տուեց վիրաւորանքը:

Սա մի փոքրիկ օրինակ է, իսկ պարսկական առածն ասում է. «Մոռոք նեմունէյէ խարարէ»:

Այստեղ լռութիւնը միայն համաձայնութեան նշան չէ, դա նաեւ արհամարհանք է, իբր թէ դուք ո՞վ էք, որ մենք ձեզ պատասխանենք: Բայց լռութիւնը նաեւ վախի նշան է, որովհետեւ ամէն մի պատասխան կարող է տասնեակ նոր հարցեր առաջացնել, դեհ, արի ու այդ բոլորի տակից դուրս արի:

Իսկ ո՞վ է պատասխանելու: Մեր իշխանաւորները յաճախ իրենց պահում են երկնային արարածների նման, որոնք պարզ մահկանացուների հետ երկխօսութեան մէջ մտնելու տրամադրութիւն ամենեւին չունեն: Իսկ եթէ իրենց ճակատին կրում են նաեւ գաղափարական առաջնորդի լուսապսակ, ուրեմն վեր են կանգնած ամէն դատ ու դատաստանից:

ՔԱՐՄԷՆ ԱԶԱՐԵԱՆԻ ԵՆՈՅԹԸ Հ.Մ.Մ. «ՐԱՖՅԻ» ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

ՕՐԻԱՅ ԶԵՌՆԱՐԿՈՒՄ (ՀԱՏԻԱԾ)

ՄԵՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՆԸ

...Իրօք պահը բարդ է եւ ճակատագրական: Փաստօրէն նւագել ենք թէ քանակով եւ թէ որակով: Մեր համայնքը վերջին տասնամեակների ընթացքում քանակապէս հետեւաբար եւ որակապէս տանուլ տուեց եւ կորցրեց շատ բաներ, որոնք ստեղծել էին դարերի ընթացքում: Երկրի հայաշատ գաւառներից շատերը հայաթափուեցին եւ նրանց ստեղծած միւթական ու հոգեւոր հարստութիւնը անհետ կորաւ: Նրանց տնտեսութեան հետ, բնականաբար քայքայուեց ու աստիճանաբար մոռացութեան մատնուեցին նրանց խօսակցական լեզուն՝ բարբառը, նաեւ սովորութիւններն ու յատուկ աւանդոյթները, ոչնչացան ճարտարապետական ժառանգութիւնը՝ յատկապէս լքած եկեղեցիները, սրբավայրերը, ...

Այսօր եւս մեր աչքերի առջեւ նոյն կերպ հայաթափ լինելով այս եւ այն քաղաքը, մեր տնտեսական ու մշակութային ժառանգութիւնը գնալով փոքրանում ու փոքրանում է: Մի բան, որ մեր ազգային մարմիններին պարտադրել է կիրառել յատուկ քաղաքականութիւն՝ «օպտիմալացում եւ վերադասաւորում» անւան տակ: Փակուում են մեր նախնիների մեծ ջանքերով կառուցւած դպրոցները, որի հետ ի դէպ մենք չենք կարողանում հաշտուել: Սակայն չի կարելի անտեսել այն, որ մեր դպրոցների աշակերտութեան թիւն այնքան է պակասել, որ անիմաստ ու անխոհեմ քայլ կը լինէր մեր կողմից դրանց դուռը բաց պահելը: Այնուամենայնիւ մեր պարտքը դրանով աւարտուած չի կարելի համարել: Եթէ փակոււմ ենք մի դպրոց, ուրեմն պէտք է անպայման ներդրում կատարել միւս աշխա-

տող դպրոցների վրայ, ինչպէս կատարուեց «Թունեան» դպրոցի պարագայում, եւ նրանց գինել նորագոյն տեխնոլոգիայով, լաւագոյն, արհեստավարժ մասնագէտ ուսուցիչներով ու անձնակազմով: Դրա շնորհիւ գոնէ կապահովենք մնացողների բարձր մակարդակը՝ թէ որակով եւ թէ թւով: Զէ՞ որ մեր դպրոցների անորակ լինելու պատճառով շատերը գերադասում են իրենց երեխաներին պարսկական դպրոցներ ուղար-

կել: Ուրեմն մեր պարտքն է առաջին հերթին մեր ազգային հարստութիւնը ծառայեցնել մեր դպրոցների, ապա եւ միութիւնների հնարաւորութիւնների զարգացմանը: Յատկապէս հայեցի դաստիարակութեան եւ հայոց լեզուն փրկելու համար, ելնելով համայնքի ընդհանուր շահերից, անհրաժեշտ է անկախ քաղաքական նկատառումներից եւ զուտ մասնագիտական դիտանկիւնից վերանայել մեր կարծր դիրքորոշում-

ները մի շարք կարելու հարցերում, օրինակ ուղղագրութեան վերաբերեալ: Եթէ առ այսօր շատ կարելու է համարել թէ «յաջողութիւն»-ը j-ով է գրուում թէ h-ով, կամ «կարօտ»-ը o-ով է գրուում թէ ո-ով եւ հայոց լեզուի ուսուցման գործում մեծ ուժ է խլել երեխային սովորեցնելու անսխալ գրելը, այսօր ըստ իս գլխաւոր նպատակ պիտի դարձնել նախ երեխային սովորեցնել այդ «յաջողութիւն» կամ «կարօտ» բառը ճիշտ եւ տեղին գործածել, հարստացնել նրա բառապաշարը եւ մի խօսքով զարգացնել նրա խօսելու ունակութիւնները: Բնականաբար պէտք է ինչքան շուտ տեղի մասնագետների համագործակցութեամբ որոշում կայացնել ուղղագրութեան վերաբերեալ, որի կարելուութիւնը տարիներ շարունակ, ասես թէ անտեսել է համայնքի ղեկավարութեան կողմից: Հայաստանի անկախացումից յետոյ ստեղծուած պայմաններում, որով արեւելախօս իրանահայութիւնը առաւել քան որեւէ այլ համայնք կարող է մշակութային սնունդ ստանալ հայրենիքից, ուղղագրութեան զանազանութիւնը խոչընդոտ է հանդիսանում այդ ուղղութեամբ: Ներկայ շփումների ընթացքում յատկապէս մեր երեխաների համար հարց է առաջանում թէ ինչո՞ւ են նրանք մեզանից տարբեր գրում: Եւ մենք ի՞նչ պատասխան ունենք տալու: Ինչպէ՞ս բացատրենք այդ երկակի գրութեան պատճառը: Եւ մինչ մենք մտածում ենք, կամ գուցէ բոլորովին չենք էլ մտածում, մեր երեխաները իրենց գործը օրեցօր հեշտացնում ու կամաց-կամաց, աննկատելիօրէն անցնում են դիւրահաս պարսկերէնին կամ լաւագոյն դէպքում թէ բանաւոր եւ թէ գրաւոր խօսքում սխալներով լի հայերէնին:

Պարզ է, որ ժամանակները փոխել են եւ ակնյայտ է, որ ներկայ պայմաններում, արդէն 400-ամեայ գոյութեան փաստը կրկնե-

լով ու անցեալի փառքը բարձրածայնելով չենք կարող դաստիարակել ու ազգային ոգով սնուցանել մեր նոր սերնդին, որը գուցէ չի տիրապետում հայոց լեզուին ու գրականութեանը, բայց եւ այնպէս իր հերթին հետաքրքրուած է նորագոյն տեխնոլոգիաներով ու միջազգային թեմաներով, եւ դրա միջոցով կարող է տիրապետել այն ողջ գիտելիքին, որին հասնելը այնքան էլ հեշտ չէր նախորդ սերունդների համար: Մի խօսքով պէտք է ընդունենք, որ նոր ժամանակները նոր զէնքեր, նոր ձեւեր են պահանջում: Այլեւս հնացած, Տէր Թողիկեան մեթոդներով ու վերաբերմունքով չենք կարող կրթել ու դաստիարակել մեր երեխաներին: Այս նպատակով անհրաժեշտ է վերապատրաստել թէ մեր ուսուցիչներին եւ թէ դասագրքերը:

Հարկաւոր է իւրաքանչիւր պաշտօնի համար ընտրել համապատասխան ու պրոֆեսիոնալ անձին, թէկուզեւ ոչ հայ, եւ չբաւարարել լոկ նրա «ազգին նւիրածութեան», «վստահելի ընտանիքի զաւակ» կամ այսինչ միութեան անդամ լինելու եւ նման այլ երկրորդական յատկանիշներով եւ միշտ առաջին տեղը տալ պրոֆեսիոնալիզմին՝ հրաժարելով սիրողական գործելաճից: Միայն այդպէս կարող ենք ապահովել գործի կատարելութիւնը, խոյս տալ հնարաւոր թերացումներից ու ամենուր նկատուող թափփուածութիւնից: Որպէս օրինակ կարող ենք յիշել թէկուզ վերջին Համահայկական խաղերը, որի շուրջ ասէկոսէները դեռ շարունակուում են: Նման վերաբերմունքով ոչ միայն հիասթափուում է մարզիկն ու մարզիչը, այլեւ յօդս է ցնդում մեծ թով ազնիւ ու գործին նւիրած մարդկանց, այսինքն կազմակերպիչների ողջ աշխատանքի արդիւնքը:

Այս բոլորով հասնում ենք այն եզրակացութեան, որ օպտիմալացումն ու վերադասաւորումը

պէտք է գործի ոչ միայն մեր նիւթական, այլ նաեւ հոգեւոր հարստութեան վերաբերեալ: Պէտք է մեր դպրոցները եւ այլ հաստատութիւնները առաւելագոյնս ծառայեն հայ մշակոյթի տարածման ու զարգացման գործին: Պէտք է մատաղ սերնդին մատուցանել կրօնը, մայրենի լեզուն ու գրականութիւնը արւեստներն ու աւանդոյթները նորագոյն մեթոդներով ու յարմարանքներով, օրինակ՝ խտասկաւառակներով (Սի-Դիներով) ու ֆիլմերով, շրջագայութիւններով ու այցելութիւններով եւ այլն: Պէտք է նրան ծանօթացնել հայ գրականութեանը, պատմութեանը, ժամանակակից երգարւեստին, թատրոնին, պարին, եւ այլնին, բարձրացնելով նրանց վայր ընկած ճաշակը, որով մի կողմից նրանց կապահովագրենք օտար, յատկապէս ցածրորակ չարւեստի դէմ, եւ միւս կողմից նրանց հոգիները կը լցնենք հպարտութեամբ իր ազգայինի հանդէպ:

Վերջում ուզում են յիշեցնել, որ մատաղ սերնդի դաստիարակման գործում գլխաւոր դեր է կատարում ընտանիքը, հետեւաբար պարտաւոր ենք առաջին հերթին ուղղել մեզ եւ մեր կեցածքով օրինակ հանդիսանալ մեր երեխաների համար, որոնք մեր ապագան են կերտելու: Այսինքն այս գործում որոշիչ դեր է վերապահուած բոլորիս՝ անհատ առ անհատ, որպէս հասարակ քաղաքացիներ: Բոլորս պիտի միշտ ու անդադար աշխատենք այդ ուղղութեամբ, սովորենք ճիշտն ու անսխալը, ձգտենք լաւագոյնին ու բարձրագոյնին՝ անկախ տարիքից, եւ նոյնը փոխանցենք մեր երեխաներին: Այդպիսով միայն կարող ենք ունենալ զարգացող սերունդ, զարգացող կառոյցներ՝ դա թող լինի դպրոց թէ միութիւն կամ ազգային մարմիններ, եւ մի խօսքով բարձր մակարդակով համայնք:

ԹՈՄԱՍ ԹՐԱՆՍԹՐԻԻՄԵՐ 2011 ԹԻԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒԵԱՆ ՆՈՔԵԼԵԱՆ ՄՐՅԱՆԱԿԱԿԻՐ

Շանթ Բաղրամեան

Նրանք հանգցրին ճրագները, կիսամութ էր... Առկայծներ եղան վայրկեանների համար, նրանք էլ մթնան՝ Ինչպէս դեղահատը մթութեան բաժակում, եւ հիւրանոցի պատերը սեւ երկինք բարձրացան:

Սիրոյ շարժումները իրենց տեղը գտան, նրանք ննջում են: Բայց նրանց թաքուն մտքերը հանդիպեցին՝ Ինչպէս գոյներն են հանդիպում միմեանց ու միաձուլւում Դպրոցական տղայի նկարչութեան թաց թերթիկի վրայ:

Մութ էր ու լուռ: Սակայն քաղաքն այս գիշեր աւելի մօտ էր՝ Տենչանքով լի պատուհաններով ու տները իրար էին մօտենում Կանգնում իրար կողք, խտացած ու սպասում էին՝ Նրանց դէմքերում արտայայտութիւն չկար...

Վերի տողերի հեղինակը շեղացի 80-ամեայ բանաստեղծ՝ Թոմաս Թրանսթրիւմերն է, որը արժանացաւ 2011 թականի Նոբելեան մրցանակին:

Նոբելեան մրցանակի յանձնախումբը, Դոկտեմբերի 6-ին, Ստոկհոլմում, մրցանակի յաղթող ճանաչեց՝ Շեղիայի եւ անգամ ամբողջ սկանդինաւեան երկրների ամենահանրայայտ պոետին որպէս այս տարւայ մրցանակակիր: Յանձնա-

խումբը իր պաշտօնական յատարարութեան մէջ Թրանսթրիւմերի մասին ասել է՝ «Իր խտացած, կիսաթափանցիկ պատկերների միջոցով, մեզ նորովի է մատուցում իրականութիւնը»:

1931 թականի Ապրիլի 15-ին Ստոկհոլմում ծնւած բանաստեղծը մասնագիտութեամբ հոգեբոյժ է, նաեւ գերագանց դաշնակահար: Նրա գրածքները թարգմանւել են յիսունից աւելի լեզուների: Նա բանաստեղծութիւնների ու արձակ երկերի 15 գրքերի հեղինակ է եւ Գերմանիայի «Փետրարքայ» մրցանակի դափնեկիր:

Շեղիայի ակադեմիայի քարտուղար Փիթեր Ինքլունդը նրա մասին ասում է՝ «Թոմասը գրում է 1951-ից ի վեր, եւ դրանով հանդերձ, որ նրա գրածքները մեծ թիւ չեն կազմում, բայց նա գրում է մեծ հարցերի մասին, ինչպիսիք են՝ մահը, յիշողութիւնը, պատմութիւնը եւ բնութիւնը»:

Թրանսքրիւմների գործունէութիւնը, ընդհատուեց 1990 թ.: Արտիկաթւածի հետեւանքով, նրա մարմնի աջ կողմը անդամալոյծ

աշխարհին ծանօթացրեց Թրանսքրիւմներին, իսկ Ադոնիսը՝ սիրիացի յայտնի բանաստեղծը, նրա գործերը թարգմանել է արաբե-

ժական ոճի ու պատկերների վրայ՝ նրա տողերը մերթ սառնասրտօրէն են դրսեւորում, սակայն նրանց թաքուն շերտերում իմաստ է հանգչած՝ խորն ու զգայուն:

Վերջիվերջոյ գրականութեան 108-րդ Նոբելեան մրցանակը շնորհեց շեղացի թոմաս Թրանսքրիւմներին, որը 8-րդ եւրոպացին է, որ անցեալ 10 տարիների ընթացքում ստանում է այս մրցանակը: Գրաքննադատներն ու ակադեմիկոսները քննադատում են գրականութեան Նոբելեան մրցանակի ակադեմիային՝

դարձաւ ու խօսելը դժարացաւ: Այնուամենայնիւ բանաստեղծը չպարտեց կաթւածին ու սկսեց գրել ձախ ձեռքով ու անգամ շարունակեց դաշնամուր նւագել: Հետաքրքիրն այն է, որ նաեւ գտնուեցին երաժիշտներ, որ թոմասի համար յատուկ կտորներ գրեցին, որը կատարելի էր միայն ձախ ձեռքով: Մի խօսքով նա պարեց...

րէնի : Նրա ստեղծագործութիւններում առկայ է մութն ու սեւը, դառն ու դժարինը, բայց տողերի ծալքերից բուրում է յոյսն ու սէրը:

Շեղիայի բնութիւնն ու հասա-

այն հարցով, որ նրանք յաճախ են անտեսում եւրոպայից դուրս ստեղծած գրականութեանը: Բայց այնուամենայնիւ բոլորը այս տարի համաձայն են, որ եւրոպայի բանաստեղծութեան արքան արժանի է այս մրցանակին:

Մրցանակը թոմասինն է, ում տողերը ոչ թէ իմաստութեան խրատներ են, այլ իրականութեան ու մարդու գիտակցութեան շղկապը: Մրցանակը թոմասինն է, ով պատմում է երջանկութեան փխրուն լինելու մասին՝ ինչպէս ծառահատումը, կացինը ծառի բնում:

Մի մութ օրւայ աւարտին, Հայրըն են նւագում եւ ձեռքերումս մի քիչ ջերմութիւն զգում
 Կլաւիէները պատրաստ են՝
 Ձայնը վերացական է, կանաչ եւ լռութեամբ լի
 Ձայնը ասում է թէ ազատութիւնը կայ...

Նրա բանաստեղծութիւնների ժողովածուներից կարելի է նշել «Պատուհանները եւ քարերը» /1972/, «Կիսատ մնացած դրախտը» /2001/ եւ վերջերս անգլերէնի թարգմանած «Մեծ առեղծածը» /2006/: Նրա բանաստեղծութիւնները համարում են արդիական, էքսպերսիոնիստական ու սիւռէալիստական ոճերի արդար ներկայացուցիչը:

Նրա տարիների ընկեր բանաստեղծ Ռոբերթ Բլայը անգլիախօս

րական կեանքը մեծ ազդեցութիւն է ունեցել նրա բանաստեղ-

Ես յենել եմ, ինչպէս ելարանն ու իմ դէմքը
 Կեռասի ծառի երկրորդ յարկում է:
 Ես գոյնների զանգի մէջ եմ, որը արեւաշողերով է զնգում
 Թուխ կեռասներն են մաքրում, աւելի արագ քան թռչունները
 Միանգամից, այս խանդավառ արեւոտ բացումից յետոյ՝ մթնում է
 Միանգամից սարսուռ է գալիս ինձ հանդիպման հեռուններից...
 Վայրկեաններն են մթնում
 Ինչպէս կացնահարած ծառի բունը...

ՏԵՍԵԼ ԹԱՏՐՈՆ, ԽՕՍԵԼ ԹԱՏՐՈՆ, ԼՍԵԼ ԹԱՏՐՈՆ

Լիլիթ Ամիրխանյան

Արդեն աւանդաբար այս տարի եւս «Չայֆեստ» միջազգային երեւանեան թատերական փառատօնը ազդարարւեց Չոկտեմբերի առաջին շաբաթը: Մէկ շաբաթ անընդմէջ՝ Չոկտեմբերի 1-ից 8-ը թատերասեր հասարակութիւնը վազվզում էր երեւանեան թատրոններով հասցնելու համար դիտել հնարաւորինս շատ ներկայացումներ: Թատերախմբեր էին եկել Չունգարիայից, Մեծ Բրիտանիայից, Իրանից, Ռուսաստանից, Իտալիայից, Լատվիայից, Բուլղարիայից, Չնդկաստանից եւ այլ երկրներից: Բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Ստանիսլաւսկու անւան դրամատիկական թատրոնի լեփ-լեցուն դահլիճում: Այս տարւայ «Չայֆեստ»-ի կարգախօսն էր «Տե՛ս թատրոն», «Լսի՛ր թատրոն», «Խօսի՛ր թատրոնից»: Փառատօնի նախագահ Արթուր Ղուկասեանի բացման խօսքից յետոյ «Չայֆեստ»-ը մեկ-

նարկեց հունգարական «Կապոյտ մարդիկ» ներկայացմամբ: Այն իրենից ներկայացնում էր կապոյտ հանդերձանքով երեք երիտասարդների թատերականցած ժամանակակից պար, որն իսկապէս գրաւեց հանդիսատեսին իր կատարողական արւեստի վարպետութեամբ:

Ստորեւ համառօտ կերպով կը պատմենք «Չայֆեստ 2011»-ի ներկայացումներից մի քանիսի մասին:

Բուլղարիա- «Կրեդօ» թատրոնի «Չայրիկը միշտ ճիշտ է» կատակերգութիւնը, որը բեմադրւել է Անդրեսենի հեքիաթներից մէկի հիման վրայ, մեծ արծազանք գտաւ հայ հանդիսատեսի շրջանում: Մի հրաշալի պատմութիւն պարուրած ծիւնով, որը պատմում է կեանքի փոքրիկ եւ կարելոր բաների մասին: Մի պատմութիւն տարեց մարդկանց մասին, ովքեր համբուրում են տօնի ժա-

մանակ, եւ այդ համբոյրը վերածուում է նրանց համար ամենաթանկ բանի: Այս յուզիչ պատմութիւնը յիշեցնում է, որ միայն սէրն է գեղեցկացնում այն ամէնը, ինչ շրջապատում է մեզ: Սիրով ներշնչւած հանդիսատեսը ներկայացման աւարտից յետոյ ծափահարութիւնների տարափը եւ բրաւօները երկար ժամանակ չէր դադարեցնում:

Ռուսաստան- Դոնի Ռոստով քաղաքից հանդէս եկաւ «Minicult» թատերական կենտրոնը «Ինչո՞ւ է Ջոն Լենոնը կիսաշրջազգեստ կրում» մոնօ-հոգեբանական ներկայացմամբ: Առաջին հայեացքից ներկայացման վերնագիրը կարող է շփոթունք առաջացնել, բայց պատմութիւնը մի դպրոցական աղջկայ մասին է, որը «Բիթլզ»-ի եւ յատկապէս Ջոն Լենոնի մեծ երկրպագու է: Չերոսուհին տղայի նման է հագնւում եւ դա անում է զուտ այն պատճառով, որ նրա

կուռքը տղայ է: Նա ապրում է իր հասունցման բոլոր փուլերը, նրան չեն հասկանում շրջապատում եւ տանը: Անգամ նրա ընկերուհիները, ովքեր սկզբում իր նման էին ժամանակի ընթացքում փոխում են: Այս ներկայացումը այն ներկայացումներից էր, որ բուռն արձագանք ստացաւ, ծափահարութիւններից պարզ դարձաւ, թէ հանդիսատեսը որքան էր հաւանել ներկայացումը: Անգամ այն աւարտելուց յետոյ հանդիսատեսը անմիջապէս չլքեց դահլիճը, զրոյցն ու քննարկումները դերասանուհու եւ ռեժիսորի հետ երկար տեւեցին:

Իրան- Իրանը հանդէս եկաւ մի քանի թատերախմբով, որոնցից մէկը «Մին» թատրոնն էր «Ճիչ» ներկայացմամբ: Գործողութիւնները տեղի են ունենում հոգեբուժարանում, հինգ տարբեր հերոսները ներկայացնում են իրենց պատմութիւնները, խաղը հիմնականում ներկայացւած է ժեստերի եւ շարժման միջոցով, իսկ երկխօսութիւնները քիչ են:

Մեծ Բրիտանիա- «Բոննի եւ Քլաիդ՝ երրորդ դէմքից» ներկայացումը պատմում է Բոննի Պարկերի եւ Քլաիդ Բերրոուի յայտնի պատմութիւնը: Ոչ ոք տեղեակ չէ սիրահար մարդասպանների

պատմութեան մանրամասնութիւններին, սակայն նրանց սիրոյ պատմութիւնը տարածւել է աշխարհով մէկ: Անձնական պատմութիւնների, լուրերի, վիդեոնկարահանումների եւ գծագրերի օգնութեամբ վերականգնել է Բոննիի եւ Քլաիդի հանդիպումը: Ներկայացման միջոցով բացայտում ենք յայտնի սիրահարների կեանքը եւ մահը:

Բիլլի Քոուլին, ով կոմպոզիտոր է, բանաստեղծ, խորեոգրաֆ եւ կինոռեժիսոր ներկայացրեց իր 3D ձեւաչափով «Տանգո դէ Սուլեդադ» (Մեմութեան տանգո) հինգ բովանդակ պարային սուօ ներկայացումը: Այս աշխատանքը ապացուցում է, որ թւային արւեստը կարող է լինել կենդանի կատարմանը հաւասար էնոցիոնալ:

Չայֆեստի ներկայացումները շատ էին, որոնց մասին կարելի է պատմել, սակայն բաւարարւենք այսքանով: Կը հանդիպենք յաջորդ տարի նոր սպասումներով, նոր լիցքերով, նոր ներկայացումներով, մի խօսքով նորութիւններով: Կը հանդիպենք, որ եւս մէկ շաբաթ դիտենք թատրոն, լսենք թատրոն եւ խօսենք թատրոնից:

ՍՈՒՆԱՐԻՈՎ ՉՈՒ

Բաղադրություն

ծու	5 հատ
մայրնեզ սոուս	1/4
լիմոնի կեղեկի տաշուք	1.թ.գթալ
մանրացրած թառա	1.ճ/գթալ
լոլիկի սոուս	1.թ.գթալ
մանանեխ	ըստ ճաշակի
ալիւր	1.թ.բաժակ
հարած ձու	2 հատ
սոխարի ալիւր	1.թ.բաժակ
աղ, պղպեղ	ըստ ճաշակի
մաղաղանոս	զարդարելու համար
հեղուկ իւղ	տապակելու համար

Պատրաստման եղանակ

Դպրոցները բացելիս, երեխաներն աւելի են աշխուժանում, եւ երեկոյեան դասից հանգստանալիս կարիք են զգում որեւէ ուտեստի: Դրանով հանդերձ, որ ձուն օգտաւէտ է յատկապէս երեխաների աճի համար, բայց յաճախ նրանք հրաժարուին են նրանից, ուստի այս ձեւով պատրաստուած համեղ ուստեղ կարող էք մատուցել նրանց իրիկնաժամին:

Ձուն եփել ու կեղեկից հանել, երկայնքով կիսել, դեղնուցքն առանձնացնել ու լցնել մի սափորի մէջ. նրան աւելացնել մանանեխ, մայրնեզ սոուս, լիմոնի կեղեկի տաշուք, լոլիկի սոուս, աղ, պղպեղ, թառա ու լաւ խառնել:

Պատրաստուած զանգւածը լցնել ձւի սպիտակուցի մէջ: Այս մի փսխի մէջ լցնել ալիւր, միւսին 2 հատ հարած ձուն եւ երրորդ փսխի մէջ սոխարի ալիւրը: Լցունած ձերն զգուշութեամբ նախ դնել ալիւրի, յետոյ հարած ձւի եւ վերջում սոխարիի մէջ ու յետոյ իւղի մէջ տապակել:

Վերջում այն կարելի է զարդարել լոլիկով ու մաղաղանոսով:

Բ Ա Ր Ի Ա Ն Ո Ր Ժ Ա Կ

ԱՏԱՄՆԱՑՄԷ ԿԱՐԵԼԻ Է ՄԱՆԿՈՒՅ ԿԱՆԽԵԼ

Շատերն ատամնացաւից անելի շատ են վախենում, քան ցանկացած այլ ցաւից: Նրանց կարելի է հասկանալ՝ ատամի ցաւը պարզապէս անտանելի է: Եթէ դա սկսել է տանջել՝ անելի լաւ է շտապել բժշկի, որպէսզի անտանելի չդառնայ: Բայց ատամնաբոյժի մօտ գնալու սովորութիւնը կարող է ձեւաւորել միայն հասուն տարիքում, իսկ ի՞նչ անի երեխան: Կաթնատամներին եւս յատուկ են բոլոր այն հիւանդութիւնները, որոնք ախտահարում են մշտական ատամները, օրինակ կարիէսը՝ ոսկրափուտը, որը բնականաբար պահանջում է յատուկ բուժում: Իհարկէ ամբողջ բուժակարգը՝ նեարդի պարտադիր հեռացումով, կաթնատամների դէպքում անհնար է, բայց բուժել, միեւնոյն է, պէտք է: Այսօր մանկական ատամնաբոյժներն այդ նպատակի համար օգտագործում են հերմետիկացման ոչ բարդ բուժակարգը: Ծամոդ մակերեսին առաջացած անցքերը փակում են յատուկ հերմետիկ նիւթով: Վաղ տարիքում ոսկրափուտը վտանգաւոր է, քանի որ դրա պատճառով հետագայում երեխաների ատամնաշարը կարող է սխալ ձեւաւորել: Շատ ծնողներ նախընտրում են բժշկին խնդրել, որ նա երեխայի հիւանդ ատամը հեռացնի, որովհետեւ դա կաթնատամ է: Բայց հէնց ատամի վաղաժամ հեռացումն էլ խնդիրներ է առաջացնում՝ հարեւան ատամները տեղաշարժում են՝ զբաղեցնելով ազատած տարածքը: Ատամներն սկսում են ծուռ աճել եւ իրարից հեռու: Խախտում է նաեւ դիմային կմախքի զարգացումը, արտասանութիւնը, ձեւաւորում են որոշակի թերութիւններ:

Կաթնատամը «գիտի», թէ երբ պէտք է դուրս գայ: Այն սկսում է շարժել ու ի վերջոյ ընկնում է: Իսկ դրա տեղում միանգամից յայտնւում է մշտական ատամը: Եթէ մշտական ատամը դեռ պատրաստ չէ աճելուն, կաթնատամի ստիպողական հեռացման հետեւանքով կառաջանայ դատարկ տարածք, որի համար էլ հէնց հետագայում կը սկսեն «պայքարել» հարեւան ատամները: Այդ պատճառով էլ պէտք չէ իրադարձութիւններն արագացնել: Թող ամէն ինչ գնայ իր բնական հունով, իսկ եթէ ատամը հիւանդացել է՝ պէտք է միանգամից դիմել մանկական ատամնաբոյժին, որպէսզի նա կարողանայ ատամը փրկել: Ատամնաբոյժը ձեր երեխայի համար կընտրի նաեւ ատամի մածուկ եւ խոզանակ: Կաթնատամները ոչ պակաս խնամք են պահանջում, քան մշտականները եւ պատշաճ խնամքով է պայմանաւորւած, թէ հետագայում մարդն ինչպիսի ատամներ կունենայ:

Երբ երեխան սկսում է դպրոց գնալ՝ ծնողներն այլեւս չեն կարողանում վերահսկել, թէ ինչ է նա ուտում: Եւ երկրորդ՝ հէնց այդ տարիքում՝ 6-7 տարեկանում են սկսում դուրս գալ առաջին մշտական ատամները: Պատշաճ խնամքի բացակայութեան դէպքում հէնց դրանք էլ կարող են ոսկրափուտի զոհերը դառնալ: Անհրաժեշտ է երեխային բացատրել, որ այն ամէնը, ինչ նա ուտում է, ուղղակիօճէն ազդում է նրա ապագայ ատամների վրայ: Ֆասֆոլի պատճառով ոչ միայն երեխայի օրգանիզմի նիւթափոխանակութիւնն է խանգարում եւ քաշը կտրուկ անելանում, այլեւ ծնօտներն են հետ վարժուում բնականոն աշ-

խատանքից: Լաւ կը լինի, եթէ դուք երեխայի հետ նախաճաշ դնէք՝ կտրատած խնձոր, զագար, տանձ: Փորձէք նրան բացատրել, որ կոնֆետների, շոկոլադի, խմորեղէնի, պաղպաղակի չարաչահումը համապատասխան միջավայր է ստեղծում մանրէների բազմացման համար, իսկ գազաւորւած քաղցր ըմպելիքներն ընդհանրապէս քայքայում են ատամի պաշտպանական շերտերը:

Գիտական լուրջ վէճերը չեն դադարում ծամոնի վնասի եւ օգուտի մասին: Շատ մանկաբոյժներ պնդում են, որ հէնց դպրոցականների համար շատ օգտակար է ուտելուց յետոյ ծամոն ծամելը: Այդ պահին չունենալով ատամի խոզանակ կամ բերանը ողողելու լուծոյթ՝ դպրոցականը կարող է 10-15 րոպէ ծամոն ծամելով բերանը մաքրել սննդի մնացորդներից: Նախընտրելի են քսիլիտային լցոնով եւ ոչ թէ շաքարով ծամոնները: Իհարկէ անհնար է հետելել, որ երեխան այն անընդհատ բերանից չհանի ու փուչիկներ չսարքի, բայց կանխարգելիչ նպատակներով կարելի է նրան ցոյց տալ եղունգների տակ վխտող սարսափելի մանրէների պատկերներով որոշ նկարներ:

Ժամանակ մի վատնէք՝ այտի վրայ տաք աղով լի քսակներ դնելով եւ ինքնաբուժման այլ միջոցներով զբաղւելով: Միանգամից գնացեք բժշկի: Դա կօզնի, որպէսզի ձեր երեխան հետագայում խուսափի անելի լուրջ խնդիրներից:

ԱՇԽԱՅՐԻ ԲՈՒՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ ԼԱՎԱԳՈՅՆ ՖՈՒՏԲՈՒՍՏՆԵՐԸ

Արման Ստեփանեան

Արդէն շուրջ մէկ դար է, ինչ ձեւաւորել է աշխարհի ամենասիրւած մարզաձեւը՝ ֆուտբոլը: Այս ժամանակահատուածում տարբեր ֆուտբոլիստներ, տարբեր ազգութիւններով ձգտել են իրենց խաղով ոչ թէ միայն հասնել ինչ-որ յաղթանակի այլ նաեւ գեղեցիկ ֆուտբոլ դիտելու հաճոյքը պարզելու ֆուտբոլասէրներին: Հենց այդ իսկ պատճառով էլ ամէն տարի ՖԻՖԱ-ի (Ֆուտբոլի Միջազգային Ֆեդերացիա) կողմից ընտրուում է աշխարհի լաւագոյն ֆուտբոլիստը: Այս մրցանակին է արժանանում իւրաքանչիւր տարւայայն ֆուտբոլիստը, ով ունեցել է աւելի փայլուն կարիերա: Սակայն դրանից բացի կայ եւս մէկ ուրիշ հարց, որը հետաքրքրում է ֆուտբոլասէրներին եւ դա այն է թէ ո՞վ է բոլոր ժամանակների ամենալաւ ֆուտբոլիստը: Այս հարցի պատասխանը իրօք շատ բարդ է, քանի որ իւրաքանչիւր անձ ունի իր սեփական չափանիշը լաւագոյն ֆուտբոլիստի համար: Բայց դրանով հանդերձ ֆուտբոլասէրների մեծամասնութիւնը, կարելի է ասել, ունեն մի ընդհանուր կարծիք լաւագոյն հնգեակի եւ թէկուզ տասնեակի մասին: Կարելի ասել թէ բոլորի ցուցակներում անկարելի է չգտնել հետեւեալ ֆուտբոլիստների անունները.

Դիեգո Արմանդո Մարադոնա

Եթէ արգենտինացիներից հարցնէք թէ ո՞վ է աշխարհի լաւագոյն ֆուտբոլիստը, նրանք գրեթէ բոլորն անմիջապէս կը տան լեգենդար Մարադոնայի անունը: Նրա վարկը Արգենտինայում այնքան բարձր է, որ նրան կուռք են անւանել: Բոլորը յիշում են նրա անկրկնելի եւ կախարդական ֆուտբոլը 80 եւ 90-ականների սկզբնական տարիներում: Շատերի կարծիքով նա միայնակ կարողացաւ 1986-ին Արգենտինայի ազգային հաւաքականին դարձնել աշխարհի չեմպիոն: 2010-ի առաջնութեան մրցութիւնների անյաջողութիւններից յետոյ էլ նա դաժեալ չի դադարել կուռք լինել:

Պէլէ

Ֆուտբոլի գրեթէ բոլոր մասնագէտները Պէլէին համարում են աշխարհի բոլոր ժամանակների լաւագոյն ֆուտբոլիստը: Նրա մականունն է Սեւ Մարգարիտ, քանի որ նա իր մարզական կեանքում կարողացել է երեք անգամ դառնալ աշխարհի առաջնութեան մրցութիւնների ախոյեան՝ 1958,

1962 եւ 1970-ին: Պէտք է աւելացնել թէ նա 1958-ին դարձաւ աշխարհի առաջնութեան մրցութիւնների լաւագոյն ֆուտբոլիստը, երբ ընդամենը 16 տարեկան էր:

Ֆրանս Բեքեն Բաուեր

70-ական տարիներում Արեւմտեան Գերմանիայի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականը յայտնի էր իր իւրայատուկ խաղաոճով: Հենց այդ խաղաոճի հիմնադիրներից է համարում Ֆրանս Բեքեն Բաուերը: Չնայած խաղում էր որպէս պաշտպան, սակայն նրա խաղը գովասանքի էր արժանանում շատերի կողմից: 1974-ի ՖԻՖԱ-ի առաջնութեան մրցութիւններում Արեւմտեան Գերմանիան, շնորհիւ նրա փայլուն խաղարկութեան, դարձաւ աշխարհի չեմպիոն:

Միշէլ Պլատինի

Այսօրւայ ՈՒԷՖԱ-ի նախագահ՝ Միշէլ Պլատինին 80-ական շրջաններում համարաւում էր Ֆրանսիայի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականի աստղը: Չնայած այդ ժամանակներում Ֆրանսիային չաջողւեց դառնալ աշխարհի ախոյեան, սակայն 1982-ին Պլատինին դրածաւ մրցութիւնների լաւագոյն ֆուտբոլիստը:

Բաբի Չարթոն

Չնայած ասում են թէ ֆուտբոլը ստեղծել են անգլիացիները, սակայն նրանց միայն մի անգամ է յաջողւել դառնալ աշխարհի չեմպիոն: Դա եղել է 1966-ի մրցութիւններում: Հէնց այդ ժամանակ էր, ինչ Անգլիայի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականի աւագն էր Բաբի Չարթոնը: Նա իր փայլուն խաղերի շնորհիւ արժանացաւ «Աըր» տիտղոսին:

ՄԱՐԷՅԸ ՆՐՁԱՆՅԵՅ ՖԵՂԵՐԵՐԻՆ

Հոկտեմբերի 17-ին հրապարակւել է ATP վարկանիշային աղիւսակը, որտեղ Շանհայի Մաստերսի յաղթող բրիտանացի Էնդի Մարէյը, շրջանցելով շէյնարացի Ռոջեր Ֆեղերերին, այժմ գտնոււմ է երրորդ հորիզոնականում: Արգենտինահայ Դաւիթ Նալբանդեանը մէկ միաւորով զիջել է իր դիրքը եւ այժմ 850 միաւորով զբաղեցնում է 58-րդ հորիզոնականը:

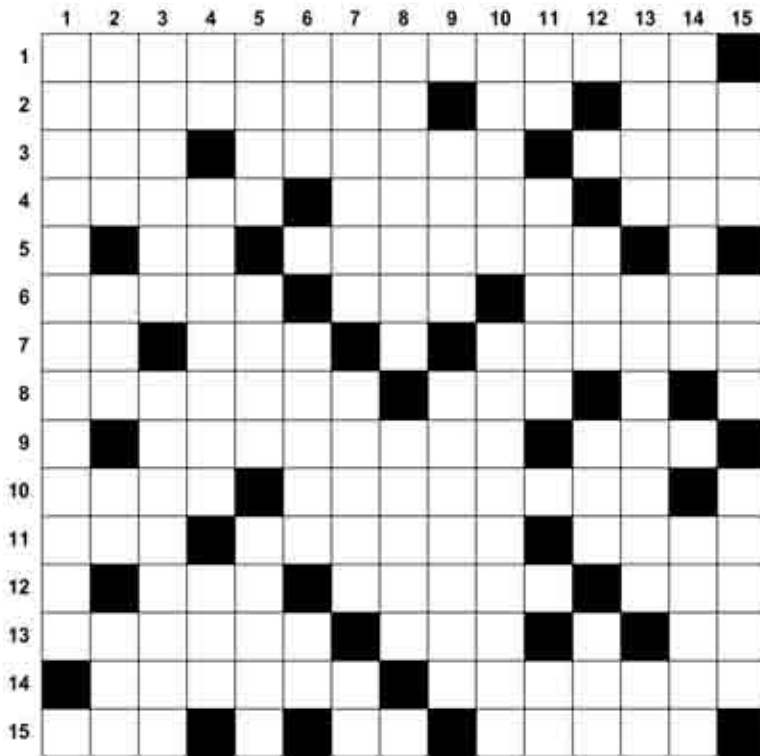
ATP-ի վարկանիշային աղիւսակի լաւագոյն տասնեակը առ 17 Հոկտեմբերի 2011թ.

1. (1) Նովակ Ջոկովիչ (Սերբիա) - 13860
2. (2) Ռաֆայէլ Նադալ (Իսպանիա) - 10375
4. (3) Էնդի Մարէյ (Մեծ Բրիտանիա) - 7825,
3. (4) Ռոջեր Ֆեղերեր (Շէյնարիա) - 7780,
5. (5) Դաւիթ Ֆերեր (Իսպանիա) - 4710,
6. (6) Ռոբին Սոդերլինգ (Շւեդիա) - 3500,
7. (7) Տոմաշ Բերդիխ (Չեխիա) - 3230,
8. (9) Մարդի Ֆիշ (ԱՄՆ) - 2965,
9. (8) Ժո-Վիլֆրիդ Ցոնգա (Ֆրանսիա) - 2880,
10. (10) Գայէլ Մոնֆիս (Ֆրանսիա) - 2525,
58. (57) Դաւիթ Նալբանդեան (Արգենտինա) - 850:

ՆԱԴԱՆԻ ՖՈՒՏԲՈՒՄԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

Աշխարհի երկրորդ ուժեղագոյն թենիսիստ իսպանացի Ռաֆայէլ Նադալը պայմանագիր է կնքել, Ինտեր Մանակոր թիմի հետ, որը հանդէս է գալիս Իսպանիայի տարածաշրջանային երրորդ լիգայում: Համաձայն futbolbalear.es-ի տեղեկատուութեան, թենիսիստը ազատ ժամանակ հանդէս կը գայ ակումբի կազմում, 9 համարի մարզաշապիկով: Նադալը յայտնի է իր սիրով դէպի ֆուտբոլը, իսկ նրա հորեղբայրը՝ Միգել Անխէլ Նադալը, երկար տարիներ հանդէս է եկել, Բարսելոնայի կազմում, որի հետ դարձել է Իսպանիայի հնգեակի չեմպիոն եւ յաղթել 1991/92թ. չեմպիոնների լիգան: Մանուկ հասակում Ռաֆան ակտիւորէն զբաղոււմ էր ֆուտբոլով, եւ ինչպէս հաղորդում է Marca-ն, ցանկանում է օգնել իր հայրենի քաղաքի թիմին:

ՀՈՐԻՁՈՆԱԿԱՆ

- 1-Հայոց վերջին սպարապետը:
- 2-Ածական անխորտակելի պարիսպների մասին- օժանդակ բայ-անցատ:
- 3-Կապոց- վաւաշոտ անծ-անտառային ամուր բնափայտով ծառ:
- 4-Արեւմտահայերէն՝ այնպիսի, այնպէս- բաց կապոյտ հանքային քար- խաղողի ողկոյգ:
- 5-Կիսատ նիշ...- կոչոււմ են տարածող հիւանդութիւնները:
- 6-Խօսակցական տան ծառայ-անբուժելի հիւանդութիւն- հար-

- լածելով ջարդել:
- 7-Սնամէջ դար...- մեխ- հոտաւէտ, անուշահոտ:
- 8 - Հր ա պ ա ր ա կ , ա շ խ ա տ ե լ ու բնագաւառ- դոլարը բնորոշող անուն:
- 9-Ֆիզիոլոգիական արտոններով զբաղւող մասնագէտ անծ- ար-քայական խորհրդանիշ:
- 10-Հայերի մէջ եւս գործածող իգական օտար անուն- ֆեոդալական:
- 11-Բարբառական քարածուխ-բարձր ձայն- մօր անւանումներից:
- 12-Ընդելէններից- խմում են առհասարակ տօներին- հա-

- դորդակցութեան միջոց:
- 13-Ժողովրդական տմարդի- մէկ տառ՝ երեք տառով- կերւած նուշ...
- 14-Փոխաբերական իմաստով՝ հովանաւոր-բերականութեան մէջ՝ բառից յետոյ դրւած ածական:
- 15-Լուսաւորութեան խորհրդանիշն է- արեւստի ձեւ- Իսլամական տօներից:

ՈՒՂԱՂԱՅԵԱՑ

- 1-Հայրենի մեծ բանաստեղծ:
- 2-Խոհանոցային պիտոյք- արտօնւած սպանութիւն- առարկայ- ոտը կոտրւած աթոռ...
- 3-Կարիք, տառապանք- դիմախաղ (օտար):
- 4-Խորտակւած գահ- աշխարհի մեծագոյն ջրվէժներից- որոշւած վճար:
- 5-Չափածոյ ստեղծագործութիւններ գրող, վիպերգու- գլխաւոր՝ գործողութիւն- նաեւ՝ զգացմունք:
- 6-Երկաթ ձող, դռան փականք- բնական կարծր նիւթ- «ե» վերջաւորութեամբ՝ զետեղել:
- 7-Փառամուլ- սիրասուն էակ- ստացական դերանուն:
- 8-Ծովային բարձրագոյն աստիճանաւոր (օտար)- փաթաթող ու վեր բարձրացնող բոյս:
- 9-Գերադասելի է քանակից- վատի ու չարի խորհրդանիշն է:
- 10-Դաշտի մի տեսակ ծաղիկ- զօրքի իջեւանած վայրը:
- 11-Չայնամիշ է- հաշտութեան մեծագոյն ազդակը- ցածից՝ ժխտական ածանց:
- 12- Վատ- մածնաջուր- երկիր Աֆրիկայում:
- 13-Քաղաք Սեւ Ծովի ափին- ժողովրդական՝ յետ վարժել, տհաս դառնալ- անշունչ մարմին:
- 14-Յանդիմանել- իգական անուն:
- 15-Արիւնախում միջատ- ջրային տարածք- վարակիչ հիւանդութեան գլխաւոր ազդակը:

Անցեալ համարի պատասխանները

5	7	8	1	4	2	6	3	9
2	3	4	6	5	9	1	8	7
6	1	9	3	8	7	5	2	4
7	6	5	2	1	8	4	9	3
9	2	1	4	6	3	7	5	8
4	8	3	7	9	5	2	6	1
1	4	2	9	3	6	8	7	5
8	9	6	5	7	1	3	4	2
3	5	7	8	2	4	9	1	6

1	6	9	7	5	4	3	8	2
3	7	5	2	8	9	1	6	4
8	4	2	1	3	6	7	5	9
6	1	4	3	7	2	5	9	8
9	3	7	8	4	5	6	2	1
2	5	8	9	6	1	4	3	7
5	9	1	4	2	3	8	7	6
7	2	3	6	1	8	9	4	5
4	8	6	5	9	7	2	1	3

5	1	7	8	9	2	4	3	6
3	4	8	6	1	7	9	5	2
9	2	6	3	4	5	8	1	7
4	6	9	7	3	1	5	2	8
7	5	3	2	6	8	1	9	4
1	8	2	9	5	4	7	6	3
6	3	4	1	7	9	2	8	5
2	7	1	5	8	3	6	4	9
8	9	5	4	2	6	3	7	1

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր ըր ՎաճառուՒմ Է

«Նաշրէ Զէշմէ» ԳրախանուԼուՒՄ-ՈւՒՄ

زیر پل کریم خان، تیش میرزای شیرازی،

«نشر چشمه»

تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր ըր ՎաճառուՒմ Է

«ԼՈՒՔՍ» ՎաճարատուՒՄ-ՈւՒՄ

پل تهران نو، روبروی شیرمرد پلاک ۷۴

فروشگاه لوکس

تلفن: ۷۷۸۳۳۲۱۳

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր ըր ՎաճառուՒմ Է

«ՐԱՖՖԻ» Զամալիր-ՈւՒՄ

تهران نو، خیابان شهید میر حسینی (زرکش)

کوچه شهید شموئیل اینویا پلاک ۲

تلفن: ۷۷۸۳۳۷۲۶

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր ըր ՎաճառուՒմ Է

«Ի.Ա.Մ.Մ.» ՄիուԹիւՒՄ-ՈւՒՄ

مجیدیه جنوبی، ۱۶ متری دوم، کوچه شهید

محمد علی اکبری، پلاک ۷۳

تلفن: ۷۷۸۲۵۹۸۹ ۷۷۸۲۵۹۷۹

Art

system

Arthur , Alen , Alex

خدمات ماشینهای اداری

سرویس و تعمیر چاپگرهای لیزری جوهرافشان HP و سوزنی EPSON

تلفن: ۸۸۳۲۱۴۳۶-۷ و ۸۸۳۱۵۳۴۳-۴

فکس: ۸۸۸۳۳۰۰۰

آدرس: تهران، خیابان ایرانشهر جنوبی، پایین تراز خیابان سمیه،

شماره ۷، طبقه سوم، واحد ۵

زلزله اسپتاک در واپسین سالیان حکومت شوروی در ارمنستان

تجهیز مدارس ارمنستان

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائیلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین

ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وب سایت:

www.hoos.com

وب سایت فارسی:

<http://farsi.hoos.com>

پست الکترونیکی:

hoos@inbox.com

در این شماره

- ۲ در صفحات ارمنی این شماره
۴ دیدار نمایندگان اقلیت‌های دینی با فرمانده پلیس تهران
۶ رفقای دیروز، رقبای امروز: سه رئیس جمهور ارمنستان در انتخابات آینده
نرانه آروستامیان
۸ زلزله اسپیتاک در واپسین سالیان حکومت شوروی در ارمنستان
۱۰ به بهانه هشتمین سالگرد مرگ ویگن
۱۲ مصاحبه‌ای با خواهر ویگن و کارو
مینو صابری

بخش ارمنی

- ۲ جامعه آرامنه ایران
۴ مادر استیو جابز ارمنی بوده است
۵ ارمنستان: کشته شدن سربازان در شرایط صلح

۸ تجهیز مدارس ارمنستان

مصاحبه‌ای با آرمن آبراهامیان رئیس بنیاد "مدرسه ارمنی" و واهه آهارونیان مشاور بنیاد

- ۱۴ سکوت علامت چیست؟
آزاد ماتیان
۱۶ به مناسبت روز فرهنگ
کارمن آذریان
۱۸ توماس ترانستریومر، برنده نوبل ادبیات
شانته باقرامیان
۲۰ نهمین دوره جشنواره "های فست" ایروان: تئاتر دیدن، تئاتر گفتن، تئاتر شنیدن
لیلیلت امیرخانیان
۲۲ آشپزی: تخم مرغ با سوخاری
۲۳ می‌توان از کودکی جلوی دندان‌درد را گرفت
۲۴ ورزش
آرمان در استپانیان
۲۷ سرگرمی

گوشه‌هایی از آنچه در صفحات ارمنی این شماره هویس آمده است

در سال‌های قتل عام از ولایت مالاتیای ترکیه گریخته و به ایالات متحده پناهنده شده بودند. کلارا و همسرش پل جابز که خود نمی‌توانستند بچه‌دار شوند، استیو را در بدو تولد به فرزندی پذیرفتند. استیو جابز آن‌ها را پدر و مادر واقعی خود می‌دانست و اعتقاد داشت نقش آن‌ها در شکل‌گیری شخصیتش مهم‌تر از پدر و مادر بیولوژیکش بوده است. کلارا در سال ۱۹۸۶ در ۶۲ سالگی از دنیا رفت و نتوانست شاهد موفقیت جهانی فرزندش باشد.

ارمنستان: مرگ سربازان، اما نه در میدان‌های جنگ

اکنون چهار سال است که هر پنج‌شنبه، پدران و مادران سربازان ارمنی کشته شده در ارتش در شرایط صلح، جلوی مقر دولت در ایروان اجتماع می‌کنند و خواهان رسیدگی به قتل، خودکشی یا ضرب و شتم فرزندان‌شان در ارتش هستند. پنج‌شنبه ۱۳ اکتبر (۲۱ مهر) این اجتماع همیشگی به راهپیمایی به سوی دادستانی کل کشور و سپس مقر ریاست جمهوری تبدیل شد. دلیل این امر کشته شدن سه سرباز در عرض پنج روز بود. بنا به اطلاعیه رسمی یکی از این سربازان در حین تمیز کردن اسلحه‌اش به خاطر اشتباه خودش کشته شده و دو تن دیگر خودکشی کرده‌اند. اما پدران و مادران آن‌ها و فعالان حقوق اجتماعی معتقدند که در هیچیک از موارد توضیحات قانع‌کننده نیستند. آن‌ها می‌گویند این سربازان وظیفه که جوانانی نوزده بیست ساله هستند توسط فرماندهان‌شان مورد انواع آزار و اذیت قرار می‌گیرند و مقامات ارشد ارتش هم توانایی مقابله با آن‌ها را ندارند. تظاهرکنندگان جلوی مقر ریاست جمهوری خواهان این بودند که سرژ سرکیسیان تضمین بدهد دیگر این اتفاقات تکرار نخواهد شد و اعلام کند که چه اقداماتی عملی در این زمینه خواهد کرد. آن‌ها همچنین خواهان روشن شدن همه موارد کشته شدن سربازان در ارتش در زمان صلح بودند. رئیس دادستانی کل ارتش می‌گوید که تعداد کشته‌ها کاهش پیدا کرده و دادستانی نظامی در پی این است که این پدیده را به کلی ریشه‌کن کند. در روزهای اخیر خبر دستگیری گروهی و برکناری گروه دیگری از ارتشیان در رابطه با این پدیده از

انجام می‌شود و از این نظر این پروژه سهم اندکی نیز در ایجاد اشتغال در این کشور بازی می‌کند. آرمن آبراهامیان رئیس بنیاد "مدرسه ارمنی" ایالات متحده و واهه آهارونیان مشاور بنیاد، در ایران به سر می‌بردند. با استفاده از این فرصت مصاحبه مفصلی با آن‌ها کردیم که طی آن جزئیات فعالیت‌های موسسه‌شان را شرح دادند.

مادر استیو جابز ارمنی بوده است

استیو جابز، مدیر شرکت اپل، مبتکر کامپیوترهای خانگی مکینتاش، آی فون و آی پد، روز ۵ اکتبر در اثر بیماری سرطان درگذشت. مرگ او انعکاس وسیعی در مطبوعات دنیا و ایران داشت و از او به عنوان کسی که نقش مهمی در شکل‌گیری دنیای امروز داشته است، یاد شد. چهره او و سیب گاز زده‌ای که نماد شرکت اپل است، به نشانه‌هایی آشنا برای همگان بدل شدند. استیو جابز از ثروتمندترین مردان دنیا و قدرتمندترین مدیران دنیای کسب و کار بود.

ارمنه اما، علاوه بر همه این‌ها، دلیل دیگری هم برای توجه به استیو جابز داشتند. معلوم شد که مادر ناتنی استیو جابز، کلارا، ارمنی و از فرزندان بازماندگان قتل عام ارمنه بوده است. خانواده کلارا

تجهیز مدارس ارمنستان با کمک‌های ارمنه دیاسپورا

در آخرین سال‌های حکومت ارمنستان شوروی، نوسازی مدارس کشور، بخصوص مدارس مناطق دورافتاده روستایی، مورد بی‌توجهی قرار گرفته بود و دانش‌آموزان این مدارس روی میز و صندلی‌های شکسته درس می‌خواندند. لئون آهارونیان، نیکوکار ایرانی-ارمنی، با مشاهده اوضاع نابسامان این مدارس به فکر افتاد با بنیان‌گذاری یک بنیاد به قصد جمع‌آوری کمک و بسیج ارمنه دیاسپورا برای تجهیز این مدارس به میز و صندلی و تخته‌سیاه نو، با این شرایط مقابله کند. در نخستین سال‌های دهه ۲۰۰۰ میلادی این بنیاد به نام "مدرسه ارمنی" در ارمنستان تاسیس شد و چند سال بعد، در سال ۲۰۰۳، به همین نام در ایالات متحده به ثبت رسید. بنیاد "مدرسه ارمنی" با جمع‌آوری کمک از ارمنه ایرانی مقیم آمریکا توانسته است تاکنون ۲۰۰ مدرسه کوچک را در ارمنستان نوسازی کند. بچه‌های این مدارس میز و صندلی‌های جدیدشان را که از جنس ام‌دی اف به رنگ‌های شاد هستند و از ایران وارد می‌شوند، دوست دارند و با ذوق و شوق بیشتری سرکلاس‌های‌شان حاضر می‌شوند. کار ساخت و ساز میز و صندلی‌ها در ارمنستان

عضویت خود در این مجمع سخن می‌گوید. او معتقد است که برای این که تصویر جامعی داشته باشیم از آنچه در زمینه املاک و دارایی‌های جامعه ارامنه می‌گذرد، نیاز به اطلاعات و حسابرسی جدی داریم. سپس ادامه می‌دهد:

"... اما هیچ مکانیزمی برای حسابرسی و حسابدهی وجود ندارد. در نتیجه طرح هر پرسشی، موجه یا ناموجه، با دیوار سکوت مسئولان امور برخورد می‌کند. می‌گویند سکوت علامت رضاست. اما در این مورد سکوت معنای دیگری هم دارد: بله، درست، خُب که چی؟ که هیچی. ملک و املاک فروخته شده، ساختمان هشت طبقه ساخته و فروخته شده، کلوب ارامنه اصفهان درش تخته شده و ماجرا همین طور ادامه دارد. یک نمونه دیگر: برای ساختمان یک بنا، مجمع نمایندگان یک میلیون تومان بودجه پیشنهادی شورای خلیفه‌گری را تصویب کرده بود. شورای خلیفه‌گری در گزارش سالانه خود برای ساختمان این بنا ۱۵ میلیون تومان هزینه منظور کرده بود. در جواب یکی از نماینده‌ها که در این مورد سوال کرده بود، رئیس شورای خلیفه‌گری گفت: "لازم شده، خرج کردیم، نمی‌خواهید، خرابش می‌کنیم". و جلسه سهل و ساده این اهانت را تحمل کرد و به روی خودش نیاورد. این نمونه کوچکی است، اما به قول معروف مشت نمونه خروار است. در اینجا سکوت تنها علامت رضا نیست، نشانه اهانت هم هست، معنی‌اش این است که شما اصلاً کی هستید که ما به شما جواب بدهیم. اما سکوت در عین حال نشانه ترس است، چون هر پاسخی می‌تواند به نوبه خود ده‌ها سوال جدید پیش بیاورد، و بعد کیه که بتواند به همه این‌ها جواب بدهد.

و اصولاً چه کسی باید پاسخ دهد؟ مصادر امور غالباً خودشان را در مقام مقدسین آسمانی می‌دانند. آن‌ها هیچ تمایلی برای گفت‌وگو با آدم‌های فانی معمولی ندارند. و اگر عنوان رهبر اعتقادی را هم یدک بکشند، در آن صورت بالاتر از هر دادخواست و پرسشی جای می‌گیرند."

روز و هفته فرهنگ ارمنی

۸ اکتبر (۱۶ آبان) روز فرهنگ بود. این روز به مناسبت سالگرد به روایتی کشف و به روایتی دیگر ابداع حروف ارمنی، به این نام نامیده می‌شود و گفتنی

رسانه‌های عمومی پخش می‌شود.

ایران در "های فست"، جشنواره هنرهای نمایشی ارمنستان

"های فست" مهم‌ترین رویداد تئاتری ارمنستان است. پاییز هر سال گروه‌های نمایشی از اقصای نقاط جهان به ایروان می‌روند تا در این جشنواره نمایشی منطقه‌ای شرکت کنند. شعار امسال جشنواره این بود: تئاتر ببینیم، تئاتر بگویم، تئاتر بشنویم. از ایران هم هر سال گروه‌های تئاتری در این جشنواره شرکت می‌کنند. در گزارشی که در این شماره هویس درباره نهمین دوره جشنواره به چاپ رسیده است درباره حضور ایران در جشنواره چنین می‌خوانیم:

"ایران با چند گروه در جشنواره حضور داشت، از جمله گروه نمایشی "میم" با نمایش فریاد. رویدادهای این نمایش در یک آسایشگاه روانی می‌گذرند. پنج شخصیت اصلی روایت‌های زندگی خود را باز می‌گویند. نمایشنامه بر حرکات بازیگران استوار است و دیالوگ اندک است."

سکوت به چه معناست؟

آزاد ماتیان، شاعر و مترجم ایرانی-ارمنی که خود چند دوره عضو مجمع نمایندگان ارامنه اصفهان بوده است، در نوشته‌ای با عنوان فوق درباره تجربه

است که مختص ارامنه دیاسپورا است. در ارمنستان چنین مناسبت و چنین جشنی وجود ندارد. به هر رو، در ایران انجمن‌های ارامنه برنامه‌های متعددی به این مناسبت برگزار می‌کنند. در یکی از این برنامه‌ها که در مجتمع فرهنگی ورزشی رافی برگزار شد، کارمن آذریان، همکار دوهفته‌نامه هویس و مسئول بخش فرهنگی انجمن رافی، سخنران اصلی جلسه بود. او نخست تصویری از اوضاع فرهنگی ارامنه ایران ترسیم کرد:

"این روزها شاهد خالی شدن شهرهای مختلف کشور از ارامنه و کوچک و کوچک‌تر شدن روزافزون میراث اقتصادی و فرهنگی مان هستیم. واقعیتی که سردمداران جامعه ارامنه را واداشته است سیاست "اِپتیمالاسیون و بازساماندهی" در پیش بگیرند. مدارس ارمنی که با زحمتهای جانفرسای پیشینیان ما تاسیس شده‌اند یکی پس از دیگری تعطیل می‌شوند، واقعیتی که ما نمی‌توانیم به سادگی با آن آشتی کنیم. اما این راه هم نمی‌توانیم نادیده بگیریم که تعداد دانش‌آموزان این مدارس آن قدر کاهش پیدا کرده که باز نگاه داشتن درشان بی‌معنی است."

کارمن آذریان راه حل این وضعیت را در اتخاذ سیاست حرفه‌ای‌گری (پروفیسینالیزم) و استفاده از آدم‌های باصلاحیت در مصدر کارها بدون توجه به وابستگی‌های گروهی آن‌ها می‌داند.

دیدار نمایندگان اقلیت‌های دینی با فرماندهی پلیس تهران به مناسبت هفته نیروهای انتظامی

اقلیت دینی‌مان اختصاص داده شده که بر اساس آن می‌توانند مطابق آداب و رسوم خود مراسم خودشان را برگزار کنند و دولت و نظام هم ملزم هست که امنیت و آرامش را برای آن‌ها فراهم کند. هم اینک که در خدمت شما هستیم کنگره جهانی آشوریان از پنج‌شنبه گذشته در حال برگزاری است و از بیست کشور دنیا از جمله از آمریکا، استرالیا، کانادا و کشورهای اروپایی مهمانان آشوری برای شرکت در آن در تهران تشریف دارند. یکی دو هفته گذشته جشن مهرگان را داشتیم که ویژه هموطنان زرتشتی بود. آن هم در کمال آرامش مطابق آداب خودشان در تهران و شهرستان‌ها برگزار شد. و همین طور جشن سده یا کریسمس

در مجلس شورای اسلامی، شخصیت‌های علمی، فرهنگی و هنری، و رؤسای انجمن‌ها و سازمان‌های اقلیت‌های دینی کشورمان شامل آرامنه، آشوریان، زرتشتیان و کلیمیان عزیز، که در پایتخت مستقر هستند خدمت شما رسیدیم برای تبریک هفته نیروهای انتظامی و خدا قوت گفتن. همان‌طور که می‌دانید، در مراکز خاص این عزیزان شامل کلیساها، آتشکده‌ها، کنیسه‌ها، باشگاه‌ها، مراکز فرهنگی و هنری — فکر می‌کنم در تهران بیش از ۴۰ انجمن و مرکز دینی اقلیت‌ها داریم — آداب و رسوم خاصی حاکم است که با آداب و رسوم اکثریت جامعه متفاوت است. در قانون اساسی چهار بند به موضوع هموطنان

روز دوشنبه ۱۸ مهر، نمایندگان اقلیت‌های دینی کشور به مناسبت هفته نیروهای انتظامی با فرمانده پلیس تهران، حسین ساجدی‌نیا دیدار کردند. در این دیدار که به ابتکار دفتر امور اقلیت‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار شده بود، نمایندگان اقلیت‌های دینی در مجلس شورای اسلامی، شخصیت‌های علمی و فرهنگی و رؤسای انجمن‌ها و سازمان‌های فرهنگی و مطبوعاتی حضور داشتند.

سعید تقوی، سرپرست دفتر امور اقلیت‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در آغاز دیدار با فرمانده نیروهای انتظامی تهران بزرگ گفت: «همراه روحانیون، نمایندگان اقلیت‌های

اسفندیار اختیاری
نماینده زرتشتیان در مجلس شورای اسلامی

گئورک وارتان
نماینده آرامنه تهران و شمال در مجلس شورای اسلامی

سعید تقوی
سرپرست دفتر امور اقلیت‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

سردار حسین ساجدی‌نیا
فرمانده پلیس تهران بزرگ

سیامک مره صدق
نماینده کلیمیان در مجلس شورای اسلامی

اسقف بنیامین
نماینده کلیسای شرق آشور در ایران

خود آن کارشناس نیروی انتظامی مستحضر بود که چه آداب و رسومی هست و... وقتی مدیران عوض می‌شوند ما متوجه می‌شویم کارشناس هم عوض شده، و مدتی وقت می‌برد تا افراد جدید با مناسبات خو بگیرند."

حسین ساجدی‌نیا، فرمانده پلیس تهران، در پایان دیدار از همه حاضران تشکر کرد و پیشنهاد داد که دیدارهای پلیس با نمایندگان اقلیت‌ها بیش از سالی یک بار انجام بگیرد. به تأکید فرمانده پلیس تهران، نیروهای انتظامی موظفند امنیت و آرامش را برای همه شهروندان فارغ از دین و مرام‌شان فراهم کنند.

پیش از ختم جلسه، خانواده دو تن از شهدای ارمنی و مادر یکی از شهدای ارمنی جنگ تحمیلی تجلیل شدند و از سوی نمایندگان اقلیت‌های دینی نیز هدیه‌ای به فرمانده پلیس تقدیم شد.

آقای گئورگ وارتان، نماینده محترم ارامنه تهران و شمال در مجلس شورای اسلامی، در بخشی از سخنان‌شان گفتند:

«جنگ بود رفتیم و جنگیدیم، دوره سازندگی بود سازندگی کردیم، و در مدارس، در حوزه فرهنگ، در دانشگاه‌ها سعی کردیم همه‌جا شهروندان منضبطی باشیم. متقابلاً قانون اساسی در حمایت از فرهنگ و باورهای ما مواردی را در نظر گرفته که هم ما و هم مسؤولان نظام به آن علم کامل دارند. حقوقی برای ما در نظر گرفته شده است و ما به عنوان ایرانی چیزی بیش از این نمی‌خواهیم و توقع ما این است که همان‌طور که ما سعی می‌کنیم در چارچوب قانون حرکت کنیم مسؤولان عزیز هم حقوق شهروندی ما را رعایت کنند».

بعد از سخنان نمایندگان اقلیت‌ها، سعید تقوی طی سخنانی از فرمانده پلیس تهران خواستند در جریان تغییر و تحولاتی که در مدیریت نیروهای انتظامی پیش می‌آید، حتی‌الامکان از تغییر کارشناسان امور اقلیت‌ها در معاونت اطلاعات نیروهای انتظامی پرهیز شود:

«در این ده سال مناسباتی شکل گرفته است. کارشناسانی که شما در بخش اماکن و معاونت اطلاعات نیروهای انتظامی داشتید مرتب با ما تماس و همکاری داشتند و خودشان دیگر مراکز اقلیت‌ها را می‌شناختند مثلاً می‌گفتیم امروز در باشگاه آزارات فلان مراسم است و

با شرایط ویژه‌ای هر سال با همکاری نیروهای انتظامی در نهایت آرامش و امنیت برگزار می‌شود. در چند سال اخیر که جشن‌های کریسمس با ایام محرم الحرام مصادف شده است، با وجود این که خود هموطنان مسیحی گفته‌اند به خاطر ایام سوگواری مراسم را تعطیل کنیم، منتها مسؤولان نظام خیلی تأکید داشتند که آن‌ها بتوانند مطابق آداب و رسوم خودشان در آن ایام جشن‌هاشان را برگزار کنند. فقط در تهران ده هتل و سالن و مراکز اختصاصی مراسم دارند که به کمک نیروی انتظامی به خوبی برگزار شده است. یکی از برکات این جلسات این است که جناب عالی هم از نزدیک با مسائل خاص اقلیت‌های دینی آشنا می‌شوید و هم اکنون از شما قول می‌گیریم که مطابق پارسال در ایام کریسمس در یکی دو کلیسا حاضر باشید و از نزدیک مراسم را ببیند».

بعد از سخنان سرپرست دفتر امور اقلیت‌ها، گئورگ وارتان نماینده ارامنه تهران و شمال، اسفندیار اختیاری نماینده زرتشتیان در مجلس شورای اسلامی، سیامک مره صدق نماینده کلیمیان در مجلس شورای اسلامی، و اسقف بنیامین نماینده کلیسای شرق آشور، از نیروهای انتظامی تهران به خاطر زحماتی که برای حفظ امنیت شهر می‌کشند تشکر کردند. همه سخنگویان تأکید داشتند که قانون اساسی بستر و مبنای مناسبی است برای رعایت حقوق اقلیت‌های دینی در کشور.

رفقای دیروز رقبای امروز

انتخابات در ارمنستان

نرانه آروستامیان

فکر می‌کنیم که به قول معروف تکرار می‌کنند که یادشان نرود.

لئون ترپتروسیان درباره رفاقت با کوچاریان گویا چیزی نگفته، کوچاریان هم اگر اشتباه نکنم از این رفاقت هیچ صحبت رسمی نکرده است. اما اگر کوچاریان رفیق سرکیسیان است و سرکیسیان نیز رفیق ترپتروسیان بوده، پس بر اساس اصول منطق کتاب‌های درسی، کوچاریان نیز باید با ترپتروسیان رفاقت کرده باشد.

باز هم بر اساس قوانین مدرسه‌ای، اگر سه نفر با هم رفیق باشند و بخواهند از چیزی استفاده کنند، این باید به نوبت باشد و با کمک یکدیگر. نتیجه این که سرژ سرکیسیان نخست به لئون ترپتروسیان خدمت و کمک کرده، بعد به روبرت کوچاریان

سرژ سرکیسیان نیز احتمالاً پشت و پناه محکمی برای لئون ترپتروسیان بوده، چنان‌که - به گفته‌ی تیگران سرکیسیان نخست وزیر- برای روبرت کوچاریان هم در سال‌های ریاست جمهوری او چنین بوده است. غیر از این- باز هم به گفته‌ی نخست وزیر- سرژ سرکیسیان و روبرت کوچاریان دوستان خوبی بوده‌اند و هستند. این دیگر ما را به یاد قسم خوردن دوستان همکلاسی قدیم می‌اندازد، آن هم نه از سوی آن‌ها، بلکه یک شخص سوم. معمولاً برای چیزی که عیان است و آشکار، کسی چیزی نمی‌گوید، مثلاً وقتی می‌دانی که کسی را دوست داری دیگر نیازی به باوراندن او نیست. همین که او می‌داند، دیگر کافی است، نیازی نیست مرتباً درباره آن صحبت کنی، و گرنه

این سه رفیق، سه رئیس‌جمهور هستند که در طول ۲۰ سال استقلال ارمنستان، کشور را اداره کردند: لئون ترپتروسیان، روبرت کوچاریان و سرژ سرکیسیان. همین خود آن‌ها یا اطرافیان‌شان هستند که ما را به یاد رفاقت‌شان می‌اندازند. برای مثال، لئون ترپتروسیان در میدان آزادی اعلام کرد که سرژ سرکیسیان دوست ده ساله او بوده است. در این سال‌ها هم حتماً دوستان چندان بدی نبوده‌اند. لئون ترپتروسیان چنان که در میتینگ اعلام کرد، از مقام ریاست جمهوری خود «سوء استفاده» نکرده و هیچ‌گاه از سرژ سرکیسیان نخواسته است که این یا آن کار را انجام دهد، یعنی حداقل این که از رفاقت سوء استفاده نکرده و این دیگر چیز خوبی است.

خدمت و کمک کرده، اما حالا که نوبت خدمت و کمک آن‌ها به رفیق رئیس‌جمهورشان رسیده، انگار که نمی‌خواهند چنین کنند.

وقتی لئون ترپتروسیان از خاطره‌ی رفاقت ده‌ساله‌اش یاد می‌کند، این را می‌توان پذیرفت، زیرا این رفاقت دیگر وجود ندارد. اما وقتی که از رفاقت سی‌ساله سرژ سرکیسیان و روبرت کوچاریان سخن می‌گویند و می‌کوشند به همه بیاورند که آن‌ها دوستان واقعی هستند، درک آن برای من کمی مشکل است. این که آن را با صدای بلند اعلام می‌کنند شاید به خاطر خطری است که واقعا آن رفاقت را تهدید می‌کند. چیز دیگری که نمی‌توانم بفهمم این است که این رفاقت‌های ۱۰ ساله و ۲۰ ساله و ۳۰ ساله، چرا، یا بهتر بگویم به خاطر چه از میان می‌رود.

انتقادات حزب دانشناکسوتیون، عالی‌جناب آرام اول و شارل آزناوور

ناییرا هایرومیان

این سه که از مهم‌ترین شخصیت‌ها در دیاسپورای

ارمنی هستند در دو ماه اخیر نسبت به سیاست حکومت ارمنستان اظهارات تندی انجام داده‌اند

کمیته مرکزی حزب دانشناکسوتیون شاخه غرب آمریکا در آغاز سپتامبر با صدور اعلامیه‌ای سرژ سرکیسیان را به انحصار طلبی، الیگارشوی اقتصادی، کمک به مهاجرت از کشور و دیگر جرایم سنگین متهم کرد. عالی‌جناب آرام اول، رهبر حوزه دینی آنتیلیاس، نیز در ۱۷ سپتامبر در همایش ارمنستان-دیاسپورا چنین سخنانی ایراد کرد. ایشان گفتند که کشور از جمعیت خالی می‌شود و حکام نیز با سیاست‌های غلط خود به این روند کمک می‌کنند. آرام اول اظهار داشت: «امروز ما با دستان خود ارمنستان را از ارمنیان خالی می‌کنیم. روند شتابان فساد و آفت ارتشا، وضع مرفه اقلیتی از مردم و در مقابل آن زندگی رقت انگیز اندیشوران، نویسندگان، معلمان و کل مردم، نیاز فوری به اصلاحات دارد. کلیسا نمی‌تواند به این پدیده‌های ناسالم بی‌اعتنا بماند». و اما شارل آزناوور، یکی دیگر از ارکان مهم ارمنیان، گفته است که وضع کنونی اداره ارمنستان در جهت پیشرفت کشور نیست. در سخنان آزناوور درد شدیدی احساس می‌شد. او گفت در ارمنستان روستاییان را مجبور می‌کنند بر زمین خود نیمه‌گرسنه زندگی کنند، در حالی که کشور در دست مافیا است.

با این حال، شارل آزناوور، عالی‌جناب آرام اول و سران حزب دانشناکسوتیون در ارمنستان عنصر نامطلوب اعلام نشدند، اما حرف آن‌ها را هم گوش نکردند، همان‌گونه که به حرف اپوزیسیون-که نسبت به افزایش مهاجرت، بی‌عدالتی و انحصار طلبی اقتصادی هشدار می‌دهد- نیز گوش نمی‌کنند.

در این اواخر لئون ترپتروسیان خاطر نشان کرد که دموکراسی وسیله‌ای برای تشکیل حکومت جدید نیست، بلکه مکانیزمی است برای رد حکومت نامطلوب. از این نظر در ارمنستان دموکراسی وجود ندارد، در قانون حتی برای برکناری نمایندگان نیز سازوکاری پیش بینی نشده، چه رسد به رئیس‌جمهور. نظام‌نامه مدونی برای اعلام انتخابات زودهنگام وجود ندارد و دشوار بتوان از استعفا و تأثیر افکار عمومی بر حکومت‌گران سخن گفت.

خلاصه این که نمایندگان حکومت ارمنستان قبول دارند که در کشور دموکراسی وجود ندارد و دموکراسی هنوز "در راه برقراری است". این بهانه خوبی است برای نادیده گرفتن افکار عمومی. این آقایان زره به تن کرده و دیگر از توجه به گفته‌های دیگران دست کشیده‌اند، حتی اگر این گفته‌ها از آن عالی‌جناب آرام اول و شارل آزناوور باشد.

ترجمه: گارون سرکیسیان

زمین لرزه اسپیتاک در آخرین سال‌های حکومت شوروی در ارمنستان

مقامات کشور که آمادگی رویارویی با فاجعه‌ای به این ابعاد را نداشتند فلج شدند و برای نخستین بار گورباچف از آمریکا و کشورهای غربی تقاضا کرد که به کمک مناطق زلزله‌زده بشتابند. ارامنه نیز از همه کشورهای جهان با ارسال انواع و اقسام کمک‌های به یاری قربانیان زلزله شتافتند.

سرمای سخت زمستان نیز مزید علت شد و زندگی اهالی گیومری، اسپیتاک و سایر شهرهای منطقه را باز هم سخت‌تر کرد. یکی از دلایل تعداد بالای قربانیان، ساخت و ساز

۱۱ و ۴۸ دقیقه صبح به وقت محلی روی داد و جان ۲۵۰۰۰ نفر را گرفت. تعداد مجروحان ۱۹۰۰۰ نفر، و تعداد کسانی که خانه‌شان را از دست دادند ۵۰۰۰۰۰ نفر تخمین زده می‌شود. بیش از ۲۰ شهر و ۳۴۲ روستا صدمه دیدند و در این میان ۵۸ روستا به کلی نابود شدند. خسارت زلزله بیش از ۱۶ میلیارد دلار برآورد می‌شود.

چنین حادثه‌ای برای کشور کوچکی با جمعیت ۳ میلیون نفر یک فاجعه بزرگ بود. هنوز که هنوز است آثار آن در زندگی اهالی این منطقه هویداست.

در سال ۱۹۸۸، در آخرین سال‌های پیش از فروپاشی شوروی و استقلال ارمنستان، دو زلزله این کشور کوچک را لرزاند. نخستین، جنبش قره‌باغ بود که در نهایت به استقلال جمهوری ارمنستان و تأسیس جمهوری قره‌باغ انجامید و دیگری زلزله‌ای حقیقی به قدرت شش و هشت دهم ریشتر، که در ۷ دسامبر این سال، مناطق شمالی ارمنستان را لرزاند، شهر گیومری امروز و لنیناکان آن روز به خرابه‌ای تبدیل کرد و شهر اسپیتاک را با خاک یکسان کرد. زلزله در ساعت

غیراستاندارد ساختمان‌هایی بود که تعداد زیادی از آن‌ها در سال‌های زمامداری برژنف ساخته شده بودند. دیگر این که زلزله در ساعتی روی داد که بچه‌ها در مدرسه بودند و بسیاری از آن‌ها زیر آوار ماندند و جان باختند.

بعد از وقوع زمین‌لرزه، نیروگاه اتمی مدز/امور نیز مدتی تعطیل شد، اما چند سال بعد، وقتی به سبب محاصره اقتصادی ارمنستان توسط آذربایجان کشور با کمبود سوخت جدی روبه‌رو شد، نیروگاه مجدداً کارش را آغاز کرد.

به مناسبت هشتمین سالگرد درگذشت ویگن جزئی از خاطره موسیقایی دهه‌های سی و چهل شمسی

کجاوه

آهنگ‌ساز: عطاالله خرم
خواننده: ویگن
شعر از: پرویز وکیلی

با نغمه‌های کاروان
از راه رسیده ساریان
آزرده دل از دیدن
دروازه و دروازه بان
بنشسته چون نیلوفری
در یک کجاوه دختری
دل برده او از ساریان
اما دلش با دیگری
دلدا در شب سفر
پیاده رفته تا سحر
با دخترک او گفته است

غوغای دل در هر نظر

که ماه من جفا مکن
مرا ز خود جدا مکن
چو می‌روی ز کاروان
مرو ز پیش ساریان
در این سفر
به هر کجا که رو نمود
دو چشم او
به روزن کجاوه بود
کند به دل خدا خدا
که چون شوم از او جدا
فردا جدایی می‌رسد
آخر به پایان سفر
آن مه ندارد بعد از این
با ساریان کاری دگر

بارون بارونه

خواننده: ویگن
شعر: سیروس آبرینور

بارون بارونه زمینا تر می‌شه
گل‌نسا جوئم کارا بهتر می‌شه
بارون بارونه زمینا تر می‌شه
گل‌نسا جوئم کارا بهتر می‌شه
گل‌نسا جوئم تو شالیزاره
برنج می‌کاره می‌ترسم بچاد
طاقت نداره طاقت نداره
بارون بارونه زمینا تر می‌شه
گل‌نسا جوئم کارا بهتر همیشه
دونه‌های بارون بیارین آروم‌تر
بارای نارنج داره می‌شه پر پر
گل‌نسای منو می‌دن به شوهر

خدای مهربون تو این زمستون

یا منو بکش یا اونو نستون
یا منو بکش یا اونو نستون
یا منو بکش یا اونو نستون
بارون بارونه زمینا تر می‌شه
گل‌نسا جوئم کارا بهتر همیشه
بارون می‌باره زمینا تر همیشه
گل‌نسا جوئم کارا بهتر همیشه
گل‌نسا جوئم غصه نداره
زمستون می‌ره پشتش بهاره
زمستون می‌ره پشتش بهاره
زمستون می‌ره پشتش بهاره
زمستون می‌ره پشتش بهاره
زمستون می‌ره پشتش بهاره

روز چهارم آبان ماه، هشت سال از مرگ ویگن، خواننده مشهور ایرانی-ارمنی در شهر لس آنجلس ایالات متحده گذشت. نام کاملش ویگن دردریان بود، اما همه او را به نام ویگن می‌شناختند و با همین نام به یکی از محبوب‌ترین ستارگان موسیقی عامه‌پسند ایرانی بدل شد. صدای گرم و ترانه‌های زیبایش که بسیاری‌شان نمونه‌های خوب ترانه‌سرایی در موسیقی پاپ ایرانی هستند، بی‌تردید به عنوان جزئی از خاطره جمعی آن نسلی باقی خواهد ماند که در اوج محبوبیت ویگن، جوانی‌اش را سپری می‌کرد.

ویگن در سال ۱۳۰۷ در همدان به دنیا آمد. در جوانی به تهران آمد و با خواندن در کافه شمیران شهرتی به هم زد. وقتی در رادیو تهران خواند این شهرت چندبرابر شد. صدای منحصر به فرد و زیبای او و این که در اجراها خودش گیتار می‌زد، به محبوبیت او کمک کردند. او به سلطان جاز ایران مشهور شد، اما در واقع ترانه‌هایش ارتباطی با موسیقی جاز ندارند و یک نوع موسیقی پاپ ایرانی هستند که در زمان خود تازگی داشت. مسلماً ترانه‌سرایی که اشعار آوازه‌هایش را نوشته‌اند در موفقیت او بی‌تأثیر نبوده‌اند. برخی از ترانه‌های او نمونه‌های زیبای ترانه‌سرایی عامه‌پسند و دلنشین و موسیقی سبک هستند. او به ارمنی هم می‌خواند و یکی دو مورد نیز روی ملودی‌های ارمنی شعر فارسی گذاشته و خوانده است.

ویگن بعد از انقلاب به ایالات متحده رفت و با خانواده‌اش همان‌جا ساکن شد. او در دیار غربت نیز به خوانندگی و انتشار آلبوم به زبان‌های فارسی و ارمنی ادامه می‌داد. برادر ویگن، کارو، شاید تنها شاعر ارمنی فارسی‌نویس باشد. او نیز چند سال پیش در لس آنجلس درگذشت. ویگن دردریان بازیگر سینما هم بود و در بیش از ده فیلم آواز خواند و بازی کرد. از مشهورترین این فیلم‌ها می‌توان به *چهارراه حوادث* (۱۳۳۴)، *ساموئل خاچیکیان* و *عروس دریا* (۱۳۴۴)، *آرمان هوسپیان* اشاره کرد.

اسب سم طلا

آهنگ‌ساز: عطاالله خرم
خواننده: ویگن
شعر از: نوذر پرنگ

دختر خانو می‌خوامش
خان بدونه منو می‌گیره
چی کار کنم آی چی کار کنم
دختر خانو می‌خوامش
خان بدونه منو می‌گیره
چی کار کنم آی چی کار کنم
اسب ابلق زین کنم
تنگ غروب سوار بشم
فرار کنم فرار کنم
اسب ابلق زین کنم
تنگ غروب سوار بشم

یا تبرزین ور دارم
نیمه شبون خونه شون
در بشکنم در بشکنم
یا تبرزین ور دارم
نیمه شبون خونه شون
در بشکنم در بشکنم
نه آخه چه کاریه
نه می‌رم گل می‌ستونم
سر زلفش وامی‌ستونم
نه می‌رم گل می‌ستونم
سر زلفش وامی‌ستونم
اسب ابلق سم طلا
تندتر برو، آسته چرا
اسب ابلق سم طلا
تندتر برو، آسته چرا

می‌ترسم دیوونه بشم
با آدماش جنگ بشکنم
سر بشکنم آی سر بشکنم
می‌ترسم دیوونه بشم
با آدماش جنگ بشکنم
سر بشکنم آی سر بشکنم
یا تبرزین ور دارم
نیمه شبون خونه شون
در بشکنم در بشکنم
یا تبرزین ور دارم
نیمه شبون خونه شون
در بشکنم در بشکنم
نه چه کاریه
نه می‌رم گل می‌ستونم
سر زلفش وامی‌ستونم

گفت‌وگو با ژولیت درِ درِیان، خواهر ویگن و کارو

مینو صابری

این گفت‌وگو که در سایتهای متعددی چاپ شده در سال ۱۳۸۶ انجام شده است. در طی آن، خواهر ویگن از زندگی دشواری که از فقر تا شهرت داشته‌اند صحبت می‌کند. صحبت‌های او چهره نمونه‌واری از این خواننده محبوب ترسیم می‌کند که به مدد استعداد خود از فقر به اوج شهرت صعود کرده و با بزرگان کشور که از نظر خاستگاهش سنجیتی با آن‌ها نداشته، نشست و برخاست پیدا کرده است. آن‌چه خواهر دو برادر مشهور کارو و ویگن در درِیان درباره آن‌ها سخن گفته برای آشنایی با زندگی پرآشوب این خانواده مفید است. در زمان انجام این مصاحبه ویگن و کارو هر دو فوت کرده بودند، اما خواهرش از مرگ آن‌ها بی‌اطلاع بوده است. چند سال بعد ژولیت درِیان هم از دنیا رفت.

آن‌جا بودیم. ارثیه‌ای به ما رسیده بود که آمدیم برای تقسیم آن، اما بخش زیادی از ارثیه را بالا کشیدند و پولی هم که به دستم دادند دلارهای تقلبی بود و چیزی دست‌مان را نگرفت. پسر هم در ایران تصادف کرد و از دنیا رفت. من و فرانکو هم دیگر ماندگار ایران شدیم.

• از کودکی تان بگوئید. چه سالی به تهران آمدید؟

اول که همدان بودیم. همه در همدان به دنیا آمدیم. بعد به بروجرد رفتیم و حدود دو سال آن‌جا زندگی

آن‌ها برادرم زاون است، بعد از او هلن، و پشت سر او من به دنیا آمدم. من فرزند سوم هستم و ویگن بعد از من به دنیا آمد و بعد از او هم کارو و سپس برادر دیگرم هراند و بعد از هراند هم برادرم واحه، آخرین فرزند هم که خواهرم آرمینه است. زاون و هلن و واحه هر سه فوت کردند اما ویگن و کارو و هراند و آرمینه در امریکا زندگی می‌کنند، من هم که این‌جا هستم.

• چه‌طور شد که در ایران ماندید؟
انقلاب که شد رفتیم یونان. حدود هشت سال

• شما از آرامنه مهاجر هستید؟
پدربزرگ مادری‌ام اهل همدان بوده؛ فردی سرشناس و متمول. اما پدرم از مهاجرینی بوده که در زمان قتل‌عام آرامنه از ترکیه به ایران گریخته و دست سرنوشت او را به باغ پدربزرگم کشانده بود. آن‌ها هم به او اجازه داده بودند در باغ زندگی کند. پس از گذشت مدتی پدرم و مادرم عاشق یکدیگر شده و با هم ازدواج کرده بودند.

• شما اولین فرزند آن‌ها بودید؟
صدایش را می‌کشید و می‌گوید: نه، فرزند اول

دل دیوانه

خواننده: ویگن
شعر از: پرویز وکیلی

با تو رفتم
بی‌تو باز آمدم
از سر کوی او
دل دیوانه
پنهان کردم
در خاکستر غم
آن همه آرزو
دل دیوانه
چه بگویم با من ای دل چه‌ها کردی
تو مرا باعشق او آشنا کردی
پس از این زاری مکن
هوس یاری مکن

تو ای ناکام، دل دیوانه
با غم دیرینه‌ام
به مزار سینه‌ام
بخواب آرام، دل دیوانه.
با تو رفتم
بی‌تو باز آمدم
از سر کوی او
دل دیوانه
پنهان کردم
در خاکستر غم
آن همه آرزو
دل دیوانه
چه بگویم با من ای دل چه‌ها کردی
تو مرا باعشق او آشنا کردی
پس از این زاری مکن

هوس یاری مکن
تو ای ناکام
دل دیوانه
با غم دیرینه‌ام
به مزار سینه‌ام
بخواب آرام
دل دیوانه
با تو رفتم
بی‌تو باز آمدم
از سر کوی او
دل دیوانه
پنهان کردم
در خاکستر غم
آن همه آرزو
دل دیوانه

چه بگویم با من ای دل چه‌ها کردی
تو مرا باعشق او آشنا کردی
پس از این زاری مکن
هوس یاری مکن
تو ای ناکام
دل دیوانه
با غم دیرینه‌ام
به مزار سینه‌ام
بخواب آرام
دل دیوانه

کردیم. پدرم در سن جوانی سخت مریض شد و ذات‌الریه او را از پا درآورد. بعد از مردن پدرم ما خیلی فقیر شدیم. خانواده‌ی مادری هم که متمول بودند همه اموالشان را در زمان اشغال ایران توسط متفقین از دست دادند و ورشکست شدند. هشت بچه‌ی گرسنه روی دست مادرم مانده بود و تنها راه برای سیر کردن شکم ما این بود که به اراک برویم.

• چرا اراک؟

یک دایی داشتیم که در اراک کارخانه مشروب سازی داشت با نام «مشروب باد». داییم پیغام داده بود به منزل آن‌ها برویم. یک سالی هم آن‌جا بودیم. از اراک رودخانه خروشان را به یاد می‌آورم و روزی که آب رودخانه ویگن را با خودش برد. مسافت زیادی ویگن به همراه جریان آب می‌رفت تا این که در نقطه‌ای که رودخانه دو شاخه می‌شد، آب او را به داخل باغ یکی از اشراف زادگان اراکی برده بود و در آن‌جا باغبانی او را از داخل آب بیرون کشیده بود. از آن به بعد ویگن دچار حمله‌هایی مثل صرع می‌شد طوری که دندان‌هایش کلید می‌شد و غش می‌کرد. تا این که یک روز یک فال‌گیر آمد و نوشته‌ای را به بازویش بست، از آن به بعد حالش خوب شد و دیگر آن حمله‌ها به سراغش نیامد. بعد از اراک به تبریز رفتیم اما این مهاجرت‌ها هم ما را از گرسنگی نجات نمی‌داد. همیشه خوراک‌مان سیب زمینی آب‌پز بود، ما دوران کودکی سختی داشتیم.

• ویگن از چه سالی با موسیقی آشنا شد؟

سالش را یادم نیست، اما نوجوان بود. ما یک داماد داشتیم به اسم باریس که از روسیه آمده بود. او گیتار می‌زد و ویگن نواختن گیتار را از باریس آموخت (می‌خندد). آن زمان که ویگن در خانه آواز می‌خواند همه با او دعوا می‌کردیم که چرا می‌خوانی. او هم به گوشه‌ای می‌رفت و برای خودش می‌خواند.

• ویگن از چه سالی به طور رسمی خوانندگی را آغاز کرد؟

ویگن برای خدمت سربازی به آبادان رفت. در آن‌جا برای سربازان آواز می‌خواند تا این که به گوش فرمانده‌شان می‌رسد. روزی فرمانده او را صدا می‌زند و می‌گوید بخوان، وقتی ویگن شروع به خواندن می‌کند آن افسر خیلی خوشش می‌آید و از آن به بعد در باشگاه افسران روی سن می‌رود و برایشان می‌خواند. تا این که روزی از سربازی فرار کرد و به تهران آمد، آن زمان ما هم ساکن تهران بودیم. ویگن هنوز هم سرباز فراری است. • در آن زمان ویگن خوانندگی را به طور حرفه‌ای شروع کرد؟

بله وقتی به تهران آمد بعد از مدتی خوانندگی را به طور رسمی از کافه شمیران آغاز کرد. خیلی زود آوازی او همه‌جا پیچید و محبوب همه شد، طوری که ظرف مدت کوتاهی مشهور شد و درباریان و افسران ارشد ارتش برای شنیدن آواز ویگن به کافه شمیران می‌رفتند. بعد با چند کافه دیگر هم قرارداد بست و کارش حساسی گرفت.

• اولین ترانه‌ای که ویگن اجرا کرد کدام بود؟

اسم اولین ترانه‌اش سلام بر غم بود که شعرش را کارو گفته بود:

بر تو سلام ای غم، ای که جا داری همیشه در دل من ... ویگن از اشعار کارو زیاد استفاده می‌کرد. با این که آن زمان با هم اختلاف نظر داشتند اما رابطه‌شان خیلی خوب بود.

• اختلاف نظر؟ در چه مورد؟

مثلاً کارو با حکومت مشکل داشت و ضد خانواده سلطنتی بود اما ویگن با درباریان رفت و آمد داشت. ویگن درآمد خوبی داشت و با خانواده سلطنتی نشست و برخاست می‌کرد. همان وقت‌ها که اوج شهرت ویگن بود حداقل شیبی بیست، سی هزار تومان درآمد داشت. خانه‌اش هم در خیابان تخت طاووس بود اما مهمانی‌های مهم را در خانه‌ی من برگزار می‌کرد.

• چرا؟

برای این که ما آن‌زمان خیلی ثروتمند بودیم و ترجیح می‌داد درباریان را در خانه من پذیرایی کند. شیبی، چند تا از درباریان از جمله شاپور غلام‌رضا و اشرف پهلوی و هما پهلوی و عده‌ای دیگر را برای شام دعوت کرده بود. مهمانی هم طبق معمول در خانه ما بود. ویگن به ما سفارش کرد مبادا کارو بو ببرد. مهمان‌ها آمدند و ساعتی بود نشسته بودند که کارو برحسب اتفاق به خانه‌ی ما آمد. ویگن به محض مطلع شدن از آمدن کارو دست و پاهایش شروع به لرزیدن کرد چون احتمال می‌داد کارو مهمانی را به هم بریزد. کارو ویگن را صدا زد و به او گفت: تو خانواده‌ی پهلوی را دعوت می‌کنی؟! آن هم طوری که من خیر نشوم؟! اصلاً این‌ها کی هستند؟ کارو خیلی عصبانی شده بود اما با وجود این بعد از ساعتی رفت پیش مهمان‌ها نشست. شاپور غلام‌رضا از او خواست تا از اشعارش بخواند و کارو در لحظه این شعر را سرود و خواند:

ای چکمه پوشان پست و فرومایه

شرافت در جیب، ستاره بر دوش ... همه‌ی ما نگران بودیم که مبادا درباریان این شعر را توهین قلمداد کنند اما شاپور غلام‌رضا خیلی خوشش آمد و گفت آدمی به عجیبی کارو ندیده‌ام. آن شب به خیر گذشت.

• حالا که صحبت از کارو شد از او بگویید.

کارو واقعا آدم عجیبی است. خیلی حساس است، یادم می‌آید زمانی را که می‌خواست اولین کتاب شعرش را چاپ کند؛ خیلی فقیر بودیم و او قادر نبود شعرهایش را چاپ کند. برای همین تصمیم به خودکشی گرفته بود. طنابی را از سقف آویزان کرده بود و خودش را حلق‌آویز کرده بود. ما با شنیدن صدایی از جا پریدیم به محلی که صدا از آن آمده بود رفتیم. دیدیم کارو خودش را دار زده اما بلافاصله طناب پاره شده و او به زمین افتاده بود. مادرم با دیدن اوضاع خیلی تلاش کرد و از این و آن پول قرض کرد و اولین کتاب کارو را چاپ کرد.

• کدام کتاب؟

اسمش را یادم نیست اما یادم می‌آید که مورد توجه قرار نگرفت و فروش نکرد.

• کارو چندبار ازدواج کرده و چند فرزند دارد؟

کارو فقط یک‌بار ازدواج کرد و از همسرش جدا شد. سه فرزند دارد؛ دو دختر و یک پسر. رمی، ربکا و رنه.

• ویگن چندبار ازدواج کرده و چند فرزند دارد؟

به طور رسمی سه بار. اولین ازدواجش با زنی بود با نام اولگا که مادر ژاکلین و آیلین و کاترین است. اولگا چند سالی از ویگن بزرگ‌تر است. از دومین ازدواجش دو فرزند دارد، ادوین و الوین. از همسر سومش بچه ندارد اما همسرش یک بچه دارد که با ویگن زندگی می‌کند.

• کارو چه خصوصیتی دارد که می‌گویید آدم عجیبی است؟

فقط می‌توانم بگویم آدم عجیبی است. شجاعتی که در وجود کارو هست در هیچ کس دیگر ندیده‌ام.

• خصوصیات اخلاقی ویگن؟

ویگن خیلی خوش اخلاق است. وقتی با او هم صحبت می‌شوی به آسانی دل نمی‌کنی. بذله‌گو و شوخ است. شیرین لطفه تعریف می‌کند و در تقلید صدا و لهجه رو دست ندارد! آدم متعهدی است و رسم امانتداری را خوب می‌فهمد.